

Partiprogram efter kongressbeslut 2016

Vänsterpartiets Partiprogram

Antaget av Vänsterpartiets 35:e kongress, 19-22 februari 2004.
Senast reviderat av Vänsterpartiets 41:a kongress, 5-8 maj 2016.

Innehåll

- 4 **Förord**
- 5 **Ett socialistiskt och feministiskt parti**
- 6 **Två perspektiv – en verklighet**
- 6 Klassamhället
- 8 Patriarkatet
- 10 **Ett grundläggande ekologiskt förhållningssätt**
- 11 **En orättfärdig värld**
- 14 **Grunder för en modern vänsterpolitik**
- 14 Allas lika värde
- 19 Makten till folket
- 22 Internationell samverkan
- 27 Hållbar utveckling och rättvis fördelning
- 28 Välfärd för alla
- 30 Facklig organisering
- 30 Gemensamt ägande och ekonomisk demokrati
- 33 **Det feministiska och socialistiska målet och vägarna dit**
- 33 Ett socialistiskt samhälle
- 34 Vänsterns vägar
- 38 **Strategiska huvudlinjer**
- 39 Solidaritet och sammanhållning
- 41 Ett fritt och blomstrande samhällsliv på en levande planet
- 42 Vidgade klyftor och finansiell maktkoncentration
- 43 Makten över arbetsmarknaden och arbetslivet
- 47 Feministisk kamp för jämställdhet i löner och arbetsvillkor
- 48 Stärk den generella välfärden
- 50 Fördjupad demokrati
- 52 Bekämpa mäns våld mot kvinnor
- 54 Bygg bostäder och boendemiljöer för mångfald, jämställdhet och gemenskap!
- 55 Hotet från högerpopulism, rasism och nyfascism
- 56 Ett utbildningssystem för kunskap och medborgerligt inflytande
- 58 Alla länders rätt till demokratisering och utveckling
- 59 Demokratisera Europa

Förord

Det här är Vänsterpartiets partiprogram och det är partiets viktigaste dokument. Det innehåller de värderingar, teoretiska utgångspunkter och principiella ställningstaganden som ligger till grund för Vänsterpartiets praktiska politik. För att du ska få ut det mesta av texten när du läser programmet följer här en kort genomgång av disposition och de olika delarna i programmet.

Programmet är indelat i fyra delar som går från övergripande texter till mer kortsiktiga strategier.

A) Övergripande utgångspunkter

Inledningen är en text som i allmänhet och övergripande beskriver vad Vänsterpartiet är för ett slags parti. En central mening är: ”Vänsterpartiet är ett socialistiskt och feministiskt parti på ekologisk grund”.

Inledningen följs upp med en beskrivning av partiets två grundläggande perspektiv. Dessa analyserar maktstrukturen patriarkatet och klassamhället. Därefter följer partiets grundläggande ekologiska förhållningssätt. Till sist görs en analys och beskrivning av dagens värld.

Hela denna del (A) utgör programmets övergripande värderingsmässiga och teoretiska utgångspunkter. Den presenterar två perspektiv och ett förhållningssätt som ska genomsyra partiets politik.

B) Grunder för en vänsterpolitik

Under detta avsnitt blir vi mer konkreta med vilka grunder vi utgår ifrån när vi vill förändra världen. Grunderna för en vänsterpolitik har självklart sin utgångspunkt i våra två perspektiv och vårt förhållningssätt som beskrivs under A. Avsnitt B tar under varje enskild grund upp både dagens problem och hur vi vill lösa dem. De sju grunderna är ibland uppdelade i flera underavdelningar.

C) Det socialistiska samhället och vägarna dit

Avsnittet vill utifrån A och B övergripande beskriva vad som är ett socialistiskt samhälle och vilka medel som måste användas för att nå förverkligandet av människans frigörelse.

D) Strategiska huvudlinjer

För att nå våra mål och utgångspunkter som vi redogjort för under A-C behövs mer kortsiktiga strategier. Dessa strategiska huvudlinjer lyfts fram under detta avsnitt. De ska ses som redskap att använda i ett mellanlångt perspektiv, ca 5-10 år.

Ett socialistiskt och feministiskt parti

I alla tider har människor drömt om och kämpat för en värld där ingen behöver gå hungrig, en värld utan förtryck och utan krig. Ropen på bröd, frihet och fred ekar genom historien. Förutsättningarna att förverkliga drömmarna har aldrig varit större än i dag. Alla skulle kunna ha tillräckligt med mat, rent vatten, utbildning och hälsovård samt tillgång till bostad. Ändå svälter tiotusentals barn ihjäl varje dag. Människor hålls nere i fattigdom och förnedring. Kvinnor utnyttjas och förtrycks i en könsbestämd maktstruktur som genomsyrar allt och alla. Jordens resurser föröds och miljön förgiftas. Det måste inte vara så här. Världen kan och måste förändras.

Vänsterpartiet är ett socialistiskt och feministiskt parti på ekologisk grund. Vi är en del av arbetarrörelsen och kvinnorörelsen, internationellt och i Sverige. Partiets politik och verksamhet bestäms av vårt mål: att förverkliga ett samhälle grundat på demokrati, jämlikhet och solidaritet, ett samhälle befriat från klass-, köns- och etniskt förtryck, ett rättvist och ekologiskt hållbart samhälle där kvinnor och män bygger sin egen framtid i frihet och samverkan.

De socialistiska och feministiska idétraditioner som Vänsterpartiet är en del av och för vidare, bygger på övertygelsen om alla människors lika värde. Det är idétraditioner som hyllar förnuft och kritiskt tänkande och utgår från en tilltro till alla människors skapande förmåga. De ser kvinnor och män som självständiga, tänkande individer, kapabla att skapa sig själva som människor i samverkan med andra.

Vårt ekologiska förhållningssätt baseras på en insikt om att den samtida miljöproblematiken har sin huvudsakliga orsak i de specifikt kapitalistiska sociala och ekonomiska förhållandenas dynamik. Miljöförstöringen är idag inte främst en fråga om osäkra eller

oavsedda konsekvenser av produktionen, utan om att produktionen är orienterad gentemot vinstmaximering oavsett dess sociala och ekologiska konsekvenser. Vänsterpartiet vill omsätta denna insikt i politisk handling. Vi menar att en hållbar ekologisk utveckling är intimt förknippad med en hållbar mänsklig utveckling.

I praktisk handling prövas och stärks idéerna. Inget steg framåt får avfärdas som alltför obetydligt. Vårt mål är inte ett utopiskt paradiset, utan ett solidariskt samhälle som byggs av och för människor.

Två perspektiv – en verklighet

Klassamhället och patriarkatet är skilda maktstrukturer med olika materiell grund. Därför måste de analyseras var för sig. Vår politik måste bygga på insikten att klassfrågor och könsfrågor inte kan överordnas eller underordnas varandra. Politiken får inte vara könsblind, lika lite som den kan vara klassblind.

Klassamhället

Vi lever i ett världsomfattande kapitalistiskt klassamhälle. Klassupdelningen bygger på människors olika förhållande till produktionen av varor och tjänster. Den stora majoriteten av världens kvinnor och män tjänar sitt uppehälle genom att lönearbeta – sälja sin arbetskraft – i privata företag eller i den offentliga sektorn. De äger inte så mycket kapital att det ger någon makt, de har ingen beslutanderätt över produktionen och de kontrollerar inte andras arbete. De utgör arbetarklassen. Mot dem står borgarklassen. Det är den lilla minoritet som äger och kontrollerar kapital i en sådan utsträckning att det ger en avgörande makt över samhället. De bestämmer över produktionen och kontrollerar andras arbete och de värden som det skapar.

Mellan kapitalismens båda huvudklasser finns det grupper med motsägelsefulla erfarenheter av klassamhället. Högt uppsatta administratörer är inte i första hand ägare, men har stor makt över andra och får ofta representera borgarklassen genom att fatta ekonomiska beslut som påverkar tusentals människors liv. På liknande sätt är till

exempel utövare av akademiska professioner och högre tjänstemän inom offentlig sektor lönearbetare med stort inflytande över sin egen arbetssituation eller över andras arbete. Egenföretagare och småföretagare tillhör varken borgarklassen eller arbetarklassen, men lever ofta under förhållanden som liknar arbetarklassens. De är ofta beroende av storföretagens beslut. Många har tvingats till privatföretagande för att kunna försörja sig. Grupper som tidigare var lönearbetare, till exempel inom offentlig sektor eller byggnadsindustri, pressas att i stället sälja sin arbetskraft som egenföretagare. Många tjänstemän får en situation som alltmer liknar arbetarklassens. Yrken som tidigare innebar hög social status och erbjöd ett visst mått av frihet har blivit mer disciplinerade och industrialiserade. Dessa mellanskikt har ett långsiktigt intresse av att alliera sig med arbetarklassen för att bryta storfinsansens makt.

Klassförtrycket yttrar sig främst i ojämlikhet vad gäller makt och inflytande i samhället. Arbetarklassen har även generellt sett lägre materiell levnadsstandard, drabbas hårdare av ohälsa och arbetsskador och har inte samma tillgång till kultur och utbildning. Arbetarklassens barn och barn till fattiga drabbas av detta mer än andra barn.

Klassamhället är inte statiskt och klasserna är inte homogena. Klassernas sammansättning och självuppfattning ändras med den ekonomiska utvecklingen. Tjänsteproduktionens och den offentliga sektorns expansion i vår del av världen har förändrat arbetarklassens sammansättning, inte minst könsmässigt. Skillnader i utbildning, boendemiljö och arbetssituation skapar skiktningar inom arbetarklassen. Många människor står under mycket långt tid helt utanför arbetsmarknaden. Allt fler, även inom arbetarklassen, äger direkt eller indirekt små aktieposter utan att det ger något inflytande över produktionen. Samtidigt ökar det institutionella ägandet. Ägandet blir mer anonymt, men denna utveckling har inte försvagat utan tvärtom förstärkt storfinsansens ägarmakt.

Förändringar inom klassamhället påverkar den politiska och fackliga kampens förutsättningar, men upphäver inte konflikten mellan arbete och kapital – en konflikt som vilar på i grunden oförenliga intressen. Arbetarklassen har därför ett intresse av solidaritet och enhet. För arbetarrörelsens organisationer är det nödvändigt att kämpa för att förhindra arbetslöshet, för att de sämst avlönades villkor på arbetsmarknaden förbättras och för att de arbetandes utvecklingsmöjligheter i arbetslivet vidgas.

Syftet med klassanalysen är inte att mekaniskt räkna in varje människa i en klass, utan att förklara hur gemensamma intressen uppstår och förändras i samhället. Det finns starka intressen som vill dölja klassamhället. Arbetarklassen påstås ha försvunnit och klasskillnader omdefinieras till individuella sociala problem. Detta motverkar arbetarklassens organisering och befäster den nuvarande ordningen. Att agera också på ett ideologiskt plan är därför en viktig uppgift för arbetarrörelsen.

Patriarkatet

Vi lever i ett samhälle som bärs upp av en maktstruktur grundad på kön: patriarkatet. Det är ett system som innebär mäns kontroll över kvinnors liv. Detta system överordnar män och underordnar kvinnor både samhälleligt och privat.

Det patriarkala maktmönstret genomsyrar förhållandet mellan könen på alla områden, i familjen, på arbetsmarknaden, i statsapparaten, i myndighetsutövning och i de politiska församlingarna. Kvinnoförtrycket förekommer både öppet och dolt, medvetet och omedvetet. Det återskapas ständigt i nya former.

Patriarkatet är ingen biprodukt av kapitalismen utan en självständig maktfaktor i samhället.

En integrerad del av patriarkatet är synen på könsuppdelningen mellan män och kvinnor som något självklart och ”naturligt”, uppfattningen att det finns och alltid måste finnas två kön och att dessa förväntas komplettera varandra sexuellt. Samhällets normer och materiella organisering utifrån två kön och den normativt förväntade heterosexualiteten (heteronormativiteten) får långtgående negativa konsekvenser. Särskilt för transpersoner, både de som avviker från normerna för könsuttryck och de med annan könsidentitet än den av samhället förväntade, och för homosexuella, bisexuella, asexuella eller personer som på annat sätt avviker från den förväntade heterosexualiteten.

Patriarkatet har sin materiella bas i reproduktionen, den sociala verksamhet där människor föder och fostrar nya generationer. Män som grupp utövar makt genom kontroll av kvinnors sexualitet och arbete både i familj och samhälle. I arbetsdelningen mellan könen framträder strukturen tydligt. Män och kvinnor gör olika saker och

befinner sig på olika platser, vilket antas motivera att de betalas olika och har olika mycket makt.

En utvidgning av kvinnors makt, inflytande, utrymme och inkomster kommer att innebära en inskränkning för män. Samtidigt innebär det patriarkala systemet också begränsningar av mäns livsval.

Olika män har olika positioner i könsmaktsordningen men systemet skapar ett ömsesidigt beroende mellan män, en lojalitet som befäster deras samhörighet med varandra. Patriarkatet ger gruppen män makt över gruppen kvinnor och ger män fördelar som de inte frivilligt avstår från. När kvinnor ställer krav på ändrade maktförhållanden blir de ett hot mot mäns makt.

Det sexualiserade våld som utövas av män mot barn och heterosexuella kvinnor över hela världen, liksom det sexualiserade våld som hbtq-personer utsätts för, återspeglar och upprätthåller den patriarkala maktstrukturen. Våldet mot kvinnor och barn exploateras av porrindustrin, som blivit en vinstgivande kapitalistisk storindustri. Människohandel inom och över nationsgränser växer i omfattning.

Porrindustrins bildflöde förmedlar förakt och manlig dominans. Pornografi och prostitution är besläktade fenomen. De blottlägger båda grundläggande strukturer i samhället som ytterst handlar om ojämna maktrelationer mellan könen. Kriminaliseringen av könsköparna kan inte ensamt utrota prostitutionen, men samhället markerar sin syn på könsköp.

Historiska, ekonomiska, sociala och politiska faktorer bestämmer hur kvinnoförtrycket konkret yttrar sig i olika samhällen och vid skilda tidpunkter. Dessa skillnader är stora och betydelsefulla, men förändrar inte patriarkatets generella karaktär.

Mäns överordning och kvinnors underordning är ingen naturlag. Kampen för kvinnors rättigheter har gett viktiga resultat. Feminismen ger argument och redskap för den särskilda kvinnokamp som måste föras för att patriarkatets makt ska kunna brytas. Denna kamp förs inom politiken och arbetslivet, men också i privatlivet.

Ett grundläggande ekologiskt förhållningssätt

De två maktstrukturerna kön och klass beskriver människors relationer till varandra. Men vi måste förhålla oss till den materia som finns runt omkring oss och som vi är helt beroende av – vår planet. Kampen för en rättvis fördelning av naturresurser handlar om rättvisa och solidaritet och är därför sammankopplad med köns- och klassaspekterna. Vi människor lever på en planet med begränsade naturresurser, vilket sätter ramar för vårt handlande. Graden av vår påverkan på naturen bestäms delvis av våra kunskaper och den tekniska utvecklingen, men vi kan inte överskrida ekosystemets bärkraft. Då drabbar det oss själva, kommande generationer och andra arter.

De utsläpp av växthusgaser som vi människor ger upphov till kan, om inget görs, leda till globala katastrofer. En stigande medeltemperatur på jorden kan ge effekter som blir svåra eller kanske omöjliga att stoppa när temperaturen väl passerat en viss nivå. En högre temperatur orsakar i sig förändringar som i sin tur leder till ännu högre temperaturer och processen rullar sedan på med idag oöverblickbara följder. Det är människans verksamhet som orsakat och orsakar klimatförändringen och det vilar därför på människan att försöka lösa problemet. Det kräver dock att snabba och kraftfulla insatser sätts in.

Länder, regioner och individer måste hålla sig inom ett rättvist miljöutrymme, det vill säga den mängd resurser som vi kan använda utan att tvinga andra människor att använda sig av en mindre mängd resurser, nu eller i framtiden. Miljöutrymmet är inte statiskt. Det kan minskas ytterligare genom rovdrift och miljöförstöring, men också ökas genom mer miljövänliga produktionsmetoder.

Om alla människor i världen konsumerade på samma sätt som människorna i den rika delen av världen, skulle det krävas ytterligare ett antal jordklot för att försörja oss. Samhällets resursanvändning måste därför anpassas till ett rättvist miljöutrymme. Rika konsumerar mycket mer resurser än fattiga. Ny teknik och användning av ekologiskt förnyelsebara produkter kan möjliggöra en omställning till ett mer hållbart samhälle. Men de som förbrukar mest måste också ställa om mest, så att fördelningen av jordens resurser blir mer rättvis. Detta gäller både i Sverige och på ett globalt plan. Jorden är vårt gemensamma arv och ska också förvaltas gemensamt.

Begreppet rättvist miljöutrymme innefattar även en rättvis fördelning mellan kvinnor och män. Män konsumerar idag mycket mer resurser än kvinnor. Av jordens fattigaste, och därmed de som har tillgång till minst resurser, är 70 procent kvinnor. Männerna som grupp måste därför i minska sin resursförbrukning för att möjliggöra för kvinnor att öka sin förbrukning.

För att komma tillrätta med den samtida miljöproblematiken räcker det inte med att vi ser till dagens skeva konsumtionsmönster och däri söker lösningar genom en annorlunda fördelning. Det destruktiva förhållande där naturen inte framstår som något vi är en del av, utan där vårt förhållningssätt till våra egna livsbetingelser uttrycks som relationer mellan varor, måste brytas.

En omvälvande förändring i vårt förhållningssätt till naturen kräver en grundläggande och frigörande omvandling av det sociala och ekonomiska livet. Utan en sådan omvandling riskerar talet om en hållbar utveckling att bli en tom fras. Den ekonomiska tillväxten måste underställas en utveckling som är ekologiskt hållbar, vilket inte kan ske inom ramen för en kapitalistisk ekonomi. Frågan om tillväxt måste kombineras med frågan om vad samhället ska använda tillväxten till och på vilket sätt tillväxten skapas. En jakt på produktionsökningar kan i sig aldrig vara ett självändamål. En tillväxt som sker i kombination med effektiviseringar och begränsade naturresursuttag är ett samhälle att sträva mot. I annat fall riskerar vi en utarmning av den biologiska mångfalden och ett hot mot människans framtid.

En orättfärdig värld

Vi lever i en orättvis, ohållbar och orimlig värld. I enlighet med det kapitalistiska systemets logik samlas allt större rikedomar i allt färre händer, medan det stora flertalet av världens människor hålls nere i fattigdom och ofrihet. Klyftorna vidgas, både inom länder och mellan rika och fattiga länder. Naturresurser plundras och miljön förstörs. Krig och förtryck medför ofattbara lidanden.

Kapitalismen har alltid varit gränsöverskridande. I detta avseende innebär dagens internationaliserade ekonomi inget nytt. Samtidigt framträder vissa drag allt mer tydligt. De transnationella företagen lägger under sig allt större marknader och allt mer makt. Informationstekniken

har möjliggjort en gigantisk ökning av kapitalrörelser och kortsiktig spekulation. Avreglering och privatisering av gemensamma tillgångar har dragit in allt fler människor och allt fler sektorer av produktionen i världsekonomin. Fattiga länders möjlighet till utveckling undergrävs genom att de högtbildade dras till de stora företagen i västvärlden. Kapitalet utnyttjar varje skillnad i sociala rättigheter för att maximera sina vinster. Arbetare i olika länder ställs mot varandra. Fackliga rättigheter angrips och försämras.

Den nyliberala offensiven mot offentligt ägande och mot arbetarrörelsens framsteg är både ett resultat av och en grund för den kapitalistiska stagnationen, med arbetslöshet och underutveckling på många håll som följd.

Välfärdsstatens och offentliga sektorns expansion under efterkrigstiden kunde ske av flera skäl: en gammal insikt om att socialpolitik behövdes för att hålla samman samhället, arbetarnas krav på att få ta del av sin egen ökade produktion och kapitalets behov av en effektivare reproduktion av arbetskraften och av en långsiktig arbetsfred. Det ekonomiska utrymmet fanns. Arbetarrörelsens krav fick inte gehör utan strid, men kunde tolereras. På 1960- och 70-talen fortsatte arbetarrörelsen att stärkas och samtidigt radikaliseras. Detta mötte starka reaktioner från kapitalets sida. Klasskompromissen sades upp steg för steg.

Kapitalets offensiv har förskjutit de politiska ramarna. Även regeringar som bestått av traditionella arbetarpartier har många gånger utfört politiska beställningsverk åt kapitalet. Anpassningen har som strategi visat sig vara misslyckad. En sådan politik har inte hävt den kapitalistiska stagnationen. Den ekonomiska tillväxt som trots allt ägt rum har gjort de rika rikare samtidigt som den synliggjort avsaknaden av politisk vilja att rättvist fördela samhällets resurser.

De framgångsrika angreppen på välfärden visar att reformer inom ramen för det kapitalistiska samhället snabbt kan rullas tillbaka när maktförhållandena mellan arbete och kapital förändras.

Den orättvisa världsordningen slår särskilt hårt mot kvinnor. En majoritet av de människor som lever i extrem fattigdom är flickor och kvinnor. Många barn, heterosexuella kvinnor och hbtq-personer tvingas in i den internationella sexindustrin. Reaktionära stater och rörelser som öppet förnekar kvinnors och hbtq-personers mänskliga rättigheter och inte tvekar att upprätthålla den patriarkala maktstrukturen med brutalt våld har stärkt sin ställning. Kraven på avregleringar

och privatiseringar i fattiga länder leder till social nedrustning, så att hälsovård och utbildning i än högre grad blir ett privilegium för de rikaste. Lokal produktion slås ut. Därmed begränsas kvinnors rättigheter och möjligheter ytterligare.

Sedan Sovjetunionens upplösning och planekonomiernas ekonomiska och politiska sammanbrott är USA ensam supermakt med en militär kapacitet lika stor som samtliga övriga länders tillsammans. USA:s dominans har inte inneburit fred och avspänning. Tvärtom kännetecknas vår tid av en allt mer aggressiv imperialistisk expansion. Imperialismen är ett globalt system av ekonomiska relationer.

Det nordamerikanska kapitalets internationella position och dess långsiktiga förmåga att generera profiter blir allt mer beroende av att USA kan demonstrera sin politiska och militära styrka. Ett läge av permanent krig mot verkliga eller påstådda fiender skapas. Att en imperialistisk makt på nedgång försöker kompensera förlusten av ekonomisk styrka med militära angrepp är ett mönster vi känner igen från historien. Det vi ser är hur ett system i kris måste upprätthållas med våld.

USA åsidosätter öppet folkrätten och tar sig friheten att försvara sina ekonomiska och militära positioner med de medel man finner lämpliga. Ett snävt och kortsiktigt perspektiv får USA att totalt negligera internationellt viktiga miljöfrågor som jordens klimatförändring. Supermaktsarrogans och brutalt maktspråk undergräver FN:s och andra internationella organs möjlighet att agera. Med pågående eller planerade krig som förevändning kan USA få också andra stater att inskränka de demokratiska fri- och rättigheterna, så att individernas rättssäkerhet upphävs.

Reaktionära, religiöst färgade men i grunden politiska, krafter vinner terräng i stora delar av världen. De hotar mänskliga rättigheter, i synnerhet kvinnors liv och frihet, och de underblåser konflikter mellan länder och folk. Högerextremistiska och rasistiska grupperingar har åter flyttat fram sina positioner, inte minst i Europa. Oavsett om de är öppet fascistiska eller döljer sig i populism utnyttjar de människors rädsla i ett samhälle där trygghet och välfärd raseras. När starka ekonomiska intressen finner det ändamålsenligt att alliera sig med högerextrema strömningar hotas demokratin.

Kapitalets och den politiska högerens krafter är starka, men bilden är inte entydig. Den politiska demokratins former – flerpartisystem, yttrandefrihet, fria val etc. – har fått ett internationellt genomslag utan

historisk motsvarighet. Många gånger är den formella demokratin föga mer än en fasad, men störtandet av de öppna diktaturena är trots det ett viktigt framsteg som skapar en plattform för fortsatt kamp.

Över hela världen växer protesterna mot effekterna av den nyliberala politiken, och rörelsen för global rättvisa växer. Allt fler kvinnor världen över kräver frigörelse och mänskliga rättigheter. En rasism som imperialismen skapat och underblåser föder solidaritetsrörelser. Människor som vägrar bli dominerade och hunsade säger ifrån. Miljöfrågan engagerar människor ur olika samhällsgrupper och den nya fredsrörelsen är en av största sociala rörelserna efter andra världskriget.

Vi ser en värld med hårdnande politiska motsättningar, som för med sig allvarliga hot mot människors liv och välfärd, men samtidigt öppnar nya möjligheter. Det är vänsterns stora utmaning att samla och organisera alla de människor som är övertygade om att en rättvis värld är både möjlig och nödvändig.

Grunder för en vänsterpolitik

Allas lika värde

Mänskliga rättigheter och folkrätt

Så länge mänskligheten funnits har det förts en kamp för rätten till ett bättre och jämlikare liv. De framsteg som följt på denna oförtrutna strävan gör att vi i dag kan tala om okränkbara mänskliga rättigheter. Deras betydelse har växt och satts på pränt i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Trots att dessa rättigheter ständigt förvägras människor över hela världen – även i vårt land – kan ingen regim i längden ignorera dem.

Barn har specifika behov, men de kan inte alltid uttrycka dem. Lika lite kan de föra sin egen talan för att stoppa kränkningar de utsätts för. Därför fastslås barns rättigheter i särskild ordning i Barnkonventionen. Vänsterpartiets politik ska utformas så att barnens bästa kommer i första rummet.

Respekten för de mänskliga rättigheterna ska vara grundläggande för all politik. Men mänskliga rättigheter praktiseras inte genom att de utlovats. De kan bara erövrats och garanteras genom organiserade sociala rörelsers kamp för frigörelse och rättvisa.

Folkrätten, den internationella rättsliga praxis som reglerar förhållandet mellan stater, måste försvaras och fördjupas. När respekten för det nationella oberoendet undergrävs och det generella förbudet mot anfallskrig åsidosätts, då öppnas nya vägar för imperialistisk expansion. Alla beslut om militärt våld som en sista utväg för att skydda freden och de mänskliga rättigheterna måste fattas av FN. Det är viktigt att vid ställningstagande gällande internationella insatser inte bara förlita sig på FN mandat, en individuell bedömning måste ske i varje enskilt fall. När så behövs måste folkrätten och FN-stadgan kunna hävdas gentemot säkerhetsrådet för att stärka FN:s ställning.

FN är en viktig organisation för fred, avspänning och nedrustning. Vi är motståndare till att FN utnyttjas till försvar av de kapitalistiska staternas intressen och för att legitimera anfallskrig.

Rasismen

Vi lever i en rasistisk global världsordning. Rasistiska strukturer finns också i det svenska samhället. Rasism bygger på två skilda logiker som i varierande grad vävs samman i verkligheten. Å ena sidan exploatering och å andra sidan exkludering. Rasismen bygger på processer av rasifiering, det vill säga hur grupper av människor, många (men inte alla) invandrade eller barn till invandrade, åtskiljs genom biologiska och kulturella konstruktioner och praktiker, och görs till annorlunda, mindre värda och underordnade.

Dagens rasistiska strukturer är dels ett resultat av rättfärdigandet av kolonialismens och imperialismens utplundring av naturen och utsugning av människor. Dels är det en effekt av hur stater använt tankar om ett homogent folk och utestängandet och underordnandet av de andra genom övergrepp och förtryck mot grupper av människor, bland annat de som idag kallas nationella minoriteter och ursprungsbefolkningar. Även om användandet av ord som ras minskat så lever rasismens huvuddrag kvar genom föreställningar om ras, ofta uttryckta i mer diffusa former genom begrepp som etnicitet och kultur, som dessutom är negativt definierade.

Den exploaterande rasismen tar sin utgångspunkt i en nedvärdering av de andra, där möjligheten till exploatering blir en konsekvens av att de inte är lika mycket värda. Den exploaterande rasismen finns såväl direkt som indirekt i lagstiftning, men först och främst genom institutionella processer som producerar olika former av rasifierad diskriminering inom arbetsmarknaden, bostadsmarknaden, men även

inom välfärdsinstitutioner. Nyliberalismen har på många sätt gått hand i hand med den exploaterande rasismen i sitt sökande efter att förbilliga arbetskraften. Sättet som migration lagstiftas innebär i regel att invandrade tvingas sälja sin arbetskraft till löner och arbetsvillkor som är betydligt sämre än andras. I Sverige, liksom i många andra europeiska länder, har rasistiska strukturer gjort att klassamhället fått en rasifierad skiktning. Att vissa folk hålls nere i fattigdom och förtryck framstår som en bekräftelse av den rasistiska världsbilden, samtidigt som rasismen aktivt återskapar den orättvisa världsordningen.

Den exkluderande rasismen tar sin utgångspunkt i en tankefigur där rasifierade grupper hotar samhället såväl kulturellt som ekonomiskt. Den exkluderande rasismen utgår från att skillnaden mellan grupper, kulturer och nationer är oöverbryggbara. Genom att se kulturer som närmast oföränderliga återskapas en tanke om ras. Den exkluderande rasismen uttrycks först och främst genom en praktik baserad på segregering. I sina mer aggressiva former av uteslutning används våld och i extrema fall syftar den till eliminering. De högerextrema, rasistiska och fascistiska organisationer och partier som sedan slutet av 1900-talet växt sig starkare i Europa kännetecknas först och främst av en exkluderande rasism. I Sverige yttrar sig den exkluderande rasismen dels i misshandel, förföljelser och trakasserier, dels i olika former av diskriminering. Diskriminering av människor på grund av utseende eller ursprung är förbjuden antingen den är medveten eller inte, men utgör trots det en del av det vardagliga samhällslivet.

Rasismen samspelar med andra maktstrukturer. Sambandet mellan det kapitalistiska systemet och rasismen syns tydligt i den globala arbetsdelningen och den imperialistiska exploateringen. Västvärldens rikedom är delvis skapat genom utarmning av den lokala och regionala miljön i utvecklingsländerna. Kapitalismens legitimitet är baserad på att försvara skillnader och klyftor, att sänka löner och försvaga sammanhållning, och har därmed ofta lätt att samverka med vissa former av rasism. En arbetsmarknad där rasifierade grupper i högre grad är arbetslösa eller i jobb med de sämsta villkoren underlättar för kapitalet att sätta ett tryck på alla arbetstagare.

Även patriarkatet och rasismen samverkar. Rasifierade kvinnor möts av rasistiska och patriarkala föreställningar från majoritetssamhället och skiktas längst ned i den ekonomisk-sociala hierarkin. Hushållsarbete i andras hem kan exempelvis framställas som ett framsteg för dem. När sexuellt färgade föreställningar knyts till hudfärg eller

kulturell bakgrund drabbas både kvinnor och män, även om kvinnor får bära huvudbördan av såväl ekonomiskt som sexualiserat förtryck.

Rasismen är inte statisk. Formerna för hur den uttrycks förändras över tid. Likaså drabbas rasism olika grupper av människor på olika sätt över tid. Rasismens utveckling är ett resultat av kampen mellan den exploaterande och exkluderande rasismens företrädare, och styrkan i den antirasistiska kampen. Rasism kan bekämpas genom en medveten antirasistisk politik som förs på flera plan samtidigt. En framgångsrik antirasism förutsätter att de som på olika sätt utsätts för rasism får utrymme att tillsammans med övriga progressiva och antirasistiska organisationer och människor bedriva en systematisk kamp mot rasism, parallellt med vår kamp mot kapitalism och patriarkat. Men människors värderingar påverkas också av de normer som anges i bland annat utrikespolitik och asylpolitik. Därför är arbetet för en human flyktingpolitik också ett antiracistiskt arbete.

Nationella minoriteter

Förtryck av nationella minoriteter och en politik för tvångsassimilering är en beklagansvärd och ännu på många sätt obearbetad del av Sveriges historia som lever kvar och har konsekvenser även i vår tid. Genom internationella avtal har Sverige nu förbundit sig att skydda och stärka samers, tornedalingars, sverigefinnars, romers och judars rättigheter till identitet, språk, kulturarv och religion. Men mycket återstår att göra. Möjligheten att använda det egna språket i kontakt med myndigheter bör utökas och gälla alla talare av ett nationellt minoritetsspråk oavsett var i landet de bor. Utbildningen i, på och om de nationella minoritetsspråken samt de nationella minoriteternas kultur och kulturarv bör utvidgas, liksom möjligheten till vård och omsorg av personal som talar det egna modersmålet. Ett demokratiskrav är att alla som tillhör en nationell minoritet ska ha möjlighet att medverka i beslut och ta tillvara sina intressen inom samtliga samhällsområden.

Sveriges ursprungsbefolkning – samers rättigheter

Samer är Sveriges ursprungsbefolkning och har historiskt utsatts av oförrätter av den svenska staten. Sametingets självbestämmande bör förstärkas. Sverige måste prioritera arbetet med att ratificera konventionen ILO 169 om ursprungsfolk och stamfolks rättigheter.

Kamp för hbtq-personers rättigheter och avskaffande av heteronormen

Sexualitet är en källa till livsglädje och lust. Alla människor ska ha samma rättigheter och samma chans till delaktighet, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet. Ingen diskriminering eller särbehandling av homosexuella, bisexuella, transpersoner och queer-personer (hbtq) kan accepteras i ett demokratiskt samhälle. Det innebär till exempel att äktenskapslagstiftning, arvsrätt och familjerätt ska behandla alla lika. Heteronormen – den norm som ser heterosexualliteten som både naturlig och önskvärd – innebär osynliggörande och utanförskap för många människor och skapar och befäster fördomar. Heteronormen är en viktig del i könsmaktsordningen. Därför är kampen för hbtq-personers rättigheter både en fråga om mänskliga rättigheter och en självklar del i Vänsterpartiets feministiska kamp. Inom utbildning, vård, näringsliv och rättsväsende måste kunskaperna i hbtq-frågor öka. Också i hbtq-rörelsen återspeglas patriarkala strukturer där kvinnor underordnas, bl.a. uppmärksammas de lesbiskas situation för lite.

Rätten att leva som andra för personer med normbrytande funktionalitet

Alla människor ska ha rätten att vara delaktiga i samhället, bli bemötta för den person de är, vara jämställda föräldrar, kunna utbilda sig, ha arbete och försörjning, kunna använda kollektivtrafik och ha en aktiv fritid. Diskriminering får inte förekomma mot kvinnor, män, flickor eller pojkar på grund av psykisk, fysisk eller intellektuell normbrytande funktionalitet. Så ser det inte ut idag. Människor med normbrytande funktionalitet har idag som grupp sämre hälsa, högre arbetslöshet, är fattigare och stängs ut från viktiga delar av samhället på grund av bristande tillgänglighet och fördomar. Därför måste alla delar av samhället göras tillgängligt och den alltför svaga diskrimineringslagstiftningen stärkas. Insatser behöver göras för rätten till arbete och försörjning. Barn med normbrytande funktionalitet ska ha det stöd som behövs för att klara skola och en god uppväxt. Våld och övergrepp mot kvinnor med normbrytande funktionalitet måste särskilt uppmärksammas, attackerna mot rätten att leva som andra bekämpas och LSS-insatser och personlig assistans istället stärkas och utvecklas. Ett tydligt funktionshinderperspektiv ska finnas med inom alla politikområden.

Makten till folket

Den politiska demokratin – ofullgången men ovärderlig

Demokrati byggs i ett historiskt givet politiskt, socialt och ekonomiskt sammanhang. Den kommer alltid att vara ofullständig och påverkad av sin tid. I det kapitalistiska samhället inskränks den politiska demokratin både direkt och indirekt av det odemokratiska ekonomiska systemet. För det stora flertalet åtföljs sällan de formella friheterna av motsvarande möjligheter att använda dem. Demokratiskt valda beslutsfattare anpassar sig till mäktiga ekonomiska intressen bortom folkets kontroll.

I en demokrati är medborgarna själva samhällets högsta beslutande instans. Denna folksuveränitet, utövad genom den fritt valda folkförsamlingen; parlamentet, har historiskt formats i och genom nationalstaten. Ett försvar av demokratin kräver i dag också ett försvar av den nationella självbestämmanderätten.

Detta försvar innebär inte nationalism eller isolering. Tvärtom måste demokratin försvaras, återerövrats och utvecklas i ett internationellt sammanhang. Nationalismen har ingen plats i en demokratisk vänsterpolitik. Dess funktion är att dölja klass- och könsmotsättningar och ersätta dem med myter om kulturell och etnisk gemenskap. Vänstern är internationalistisk och utgår från det arbetande folkets behov och intressen, oavsett nationsgränser eller kulturella skillnader.

En demokratisk författning

Folkets politiska makt ska utövas av riksdagen, tillsatt genom allmänna, fria och rättvisa val, där mandaten fördelas proportionellt mellan partier. Regeringen ska vara ansvarig inför riksdagen.

Några av den politiska demokratin viktiga byggstenar är föreningsfriheten, yttrande- och tryckfriheten, offentlighetsprincipen och meddelarfriheten. I kamp mot kungar och generaler, överklass och politisk reaktion, har folket tillkämpat sig den omistliga rätten att organisera opposition, delta i offentlig debatt, granska makthavarna och mobilisera till kamp genom möten, massmedia och demonstrationer. Den rätten ska försvaras, stärkas och fördjupas.

Alla människors lika värde innebär att diskriminering på grund av kön, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller könsidentitet, ålder, hudfärg, religion, kulturell eller etnisk bakgrund etc., aldrig kan tolereras. Men det räcker inte att diskriminering är åtalbar när den redan

har ägt rum. Samhället måste också motverka den vardagliga och ofta omedvetna diskriminering som så många människor utsätts för.

Utan ett väl fungerande rättsväsende undergrävs demokratin och den starkares rätt blir lag. Domstolarna ska vara självständiga. De ska inte ha politiska befogenheter och de ska själva stå fria från politisk maktutövning. Genom medborgerlig insyn, rättshjälp, offentlig debatt och granskning av rättstillämpningen garanteras allas likhet inför lagen.

Grundlagarna ska värna demokratin och människors rättigheter, medan författningen i övrigt ska vara politiskt neutral. Ändringar ska beslutas av riksdagen men underställas folkets prövning i allmänna val eller i en särskild folkomröstning. Monarkin ska ersättas med en republikansk författning där statschefen tillsätts i demokratisk ordning. Religionsfriheten ska garanteras. Staten ska vara religiöst neutral och alla kvarvarande band mellan staten och Svenska kyrkan ska upplösas.

Kommunal och regional självstyrelse

Politiska beslut måste fattas på olika nivåer beroende på vilka problem som ska lösas. Det ligger ett värde i att beslut fattas så nära medborgarna som möjligt, men en alltför långtgående decentralisering av den politiska makten undergräver möjligheterna att föra en sammanhållen politik för rättvisa och jämlikhet. Delegeringen av beslutsmakt till olika nivåer kan inte fastställas en gång för alla, utan måste hela tiden anpassas till förändrade förhållanden och nya uppgifter. Ekologiska frågor kan inte ensidigt sägas tillhöra en viss nivå. I vissa fall är det nödvändigt att hitta lokala lösningar, medan det i andra krävs nationella och ibland internationella åtgärder för komma tillrätta med miljöproblem.

Den kommunala självstyrelsen, lokalt och regionalt, är en viktig del i den svenska demokratin. Den förutsätter att kommuner och landsting har en omfattande beslutskompetens och egen beskattningsrätt. Inkomster och kostnader måste fördelas solidariskt över landet. Genom ett nationellt omfördelningssystem och andra åtgärder ska samma välfärd garanteras över hela landet. Den representativa demokratin kan kompletteras med anställdas, boendes och brukares frivilliga självförvaltning. Engagemang och lokal aktivitet ska uppmuntras men får inte utnyttjas för att maskera sociala nedskärningar eller undfly politiskt ansvar.

Erövra, försvara och utveckla demokratin!

Beslut som fattas i parlamentariska församlingar är beroende av styrkeförhållandena i det övriga samhället, inte minst på arbetsmarknaden. De påverkas också av internationella maktförhållanden. Transnationella koncerner och stora valutaspekulanter kan sätta press på regeringar och länder. Internationella organ som Världshandelsorganisationen (WTO), Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken har i stor utsträckning blivit verktyg för det internationella kapitalet och har utnyttjat fattiga länders skuldsättning för att tvinga fram en politik i kapitalets intresse. Dessa internationella organ tar dessutom lite hänsyn till miljöpåverkan. Deras verksamhet och inriktning har en negativ miljöpåverkan genom att dels bidra till lokala föroreningar, dels spå på de globala klimatförändringarna. Det är en politik som i hög grad påverkar de fattigaste.

Världsomfattande mediemonopol begränsar det fria ordet och människors rätt till kunskap. Att hundratals miljoner människor hålls nere i arbetslöshet, fattigdom och okunskap är i sig ett effektivt hinder för demokratin, oavsett vilka formella friheter som till äventyrs finns.

Att dagens demokratiska system är ofullkomligt innebär inte att den faktiskt uppnådda politiska demokratin och de formella fri- och rättigheter som den vilar på är ointressanta. Tvärtom är försvaret och användandet av dessa rättigheter en av arbetarrörelsens och vänsterns viktigaste uppgifter. Den politiska demokratin erövrades av arbetarrörelsen. Det finns ingen annan social kraft som i längden kan anförtros dess försvar. Den så kallade borgerliga demokratin är alltför värdefull för att överlåtas till borgerligheten.

Vänsterpartiet kämpar för att förändra det vi uppfattar som felaktiga beslut den parlamentariska vägen. Men demokrati är inte bara lagar och regler. Civil olydnad är en yttersta möjlighet för människor som saknar makt att på andra sätt försvara folkligt förankrade värden som mänskliga rättigheter och naturresurser. Civil olydnad grundar sig på principen om icke-våld och öppenhet.

Kampen för demokrati kan inte skiljas från kampen mot orättvisor och ojämlikhet. Tron på politikens möjligheter måste återupprättas. Demokratin är mer än allmän rösträtt och formella friheter – den måste göras till folkets makt över samhället.

Internationell samverkan

Ekonomisk och politisk internationalisering

Produktionen, reproduktionen och handeln är beroende av varandra och knyts alltmer samman. Ekonomin blir alltmer samhällelig till sin karaktär och därmed också alltmer internationell. Lokala, regionala och nationella ekonomier integreras i världsekonomin.

Integrationen sker dock i stor utsträckning via underkastelse under några dussin internationella oligopolistiska kapitalgrupper, varav den stora majoriteten är baserad i USA, Japan och några av EU:s rikaste länder. Samtidigt pågår flera försök till regional ekonomisk integrering, i vissa fall delvis grundade i andra sociala och nationella intressen, och därför delvis i strid med de dominerande oligopolens intressen. Utvecklingen av de politiska och juridiska institutioner som ekonomin är beroende av utvecklas i kamp mellan sådana olika sociala, ekonomiska samt nationella och regionala intressen.

De politiska och juridiska institutioner som ekonomin är beroende av anpassar sig till denna utveckling. Internationella överenskommelser ingås och nya mellanstatliga och överstatliga organ skapas. Men anpassningen är aldrig mekanisk eller förutbestämd. De för tillfället segrande institutionerna är aldrig de enda möjliga. De formas av politiska och ideologiska strider grundade i klassamhället och patriarkatet.

Internationell samverkan ska grundas på respekt för mänskliga rättigheter och demokratins ideal, inte kapitalets intresse av avreglering och nya marknader. Många av världens problem är gränsöverskridande: miljöförstöring, vapenhandel, växande sociala klyftor och utplundringen av världens fattiga, människosmuggling, sex- och narkotikahandel. De kan inte lösas utan internationellt samarbete och överenskommelser mellan stater.

Den internationella samverkan kan bara bli långsiktig och effektiv om den utövas i former som stärker demokratin i stället för att urholka den. Överstatliga organ som kränker de nationella folkvalda parlamentens suveränitet är ingen hållbar lösning. De former för internationell samverkan som redan finns – bi- och multilaterala avtal, internationella konventioner, olika former för frivillig samordning av nationell lagstiftning med mera – ska utvecklas i riktning mot ökad öppenhet och en aktivare medverkan av de nationella parlamenten.

FN är den enda världsomspännande organisation som kan utveckla ett alternativ till den internationella ordning där militär och ekonomisk styrka är avgörande. Men för att en ny, internationell rättsordning, grundad på hållbar utveckling, solidarisk fördelning av jordens resurser, rättvis handel, demokrati och mänskliga rättigheter, ska kunna förverkligas måste FN demokratiseras och stormakternas dominerande ställning brytas. FN:s generalförsamling måste stärkas på bekostnad av säkerhetsrådet.

Europeiska unionen och europeiskt samarbete

Vänsterns socialistiska, feministiska och ekologiska målsättningar utmanar rådande maktförhållanden i världen. Förhållanden som på europeisk nivå är starkt institutionaliserade via Europeiska Unionen och Nato. I jämförelse är de svenska offentliga institutionerna – trots sina brister – mer öppna för folkligt tryck och demokratisk insyn och påverkan. Sveriges möjligheter att föra en självständig och progressiv politik beskärs av EU och Nato, men också direkt av det svenska och internationella kapitalet.

Vänsterpartiet verkar därför tillsammans med likasinnade i Europa för en upplösning av Nato, för ett i grunden annorlunda alleuropeiskt samarbete än dagens EU och för upprättande av solidariska, fredliga och jämlika relationer inom Europa och mellan Europa och Syd och Öst.

Det viktiga i denna strävan är riktningen. Flera kompletterande vägar måste prövas. Vilka strategier som tillämpas måste avgöras av de faktiska omständigheterna och den politiska utvecklingen i Sverige och Europa.

EU:s grundläggande strukturer motverkar oftast sådana här samarbeten. EU:s nyliberalt inspirerade fördrag gör i praktiken kapitalets frihet till överordnad princip. Avregleringar, skattesänkningar, privatiseringar och avskaffande av handelshinder inom en gemensam marknad är prioriterat, medan social trygghet, miljöskydd och arbetsrätt betraktas som problem eftersom de kan minska kapitalets frihet.

EU bygger murar mot resten av världen. Människor på flykt undan krig och nöd avvisas vid unionens yttre gränser och medlemsländernas möjlighet att föra en asylpolitik grundad på respekt för de mänskliga rättigheterna begränsas.

I handelspolitiken gynnas europeisk jordbruks- och livsmedelsindustri på fattiga länders bekostnad.

Samtidigt utvecklas EU i riktning mot en federal statsbildning. Skapandet av EMU, den ekonomiska och monetära unionen, är tillsammans med de uttalade militära ambitionerna det främsta uttrycket för denna strävan. EU fyller inte minimikraven på ett demokratiskt statsskick eller samarbete.

Lagstiftningsmakt har förts från de nationella parlamenten till de kollektivt oansvariga regeringsrepresentanterna i ministerrådet och lagförslagen utarbetas av tjänstemännen i kommissionen.

Lagarnas tillämpning övervakas av domstolen i Luxemburg, som i praktiken också är med och formar politikens innehåll. Mellanstatliga överenskommelser mellan likaberättigade parter ersätts allt mer av överstatliga majoritetsbeslut. Kvinnor är överlag sämre representerade än män och har mindre makt och inflytande i alla EU:s beslutande organ. Europaparlamentet har också stärkts men det har en svag demokratisk legitimitet. I denna beslutsstruktur har folken mycket små möjligheter att utkräva ansvar av makthavarna.

EU:s politiska och militära allians med USA spelar en nyckelroll för upprätthållandet av dagens imperialistiska och klimatförstörande globala maktordning. EU får i och med detta privilegierad tillgång till Syds och Östs råvaror och marknader i utbyte mot en underordnad politisk, militär och ekonomisk roll gentemot USA. Detta hämmar EU:s sociala och ekonomiska utveckling och pressar EU:s länder att överge sina välfärdsmodeller.

Vi respekterar resultatet i folkomröstningen 1994 men har inte skäl att ändra vår principiella ståndpunkt. Sedan dess har unionens negativa inslag förstärkts drastiskt, något som aldrig underställts en folkomröstning i Sverige.

Vänsterpartiet verkar därför för att Sverige ska lämna EU. Vår EU-kritiska position gör det än viktigare att verka för vänsterpolitik i Europa och för EU:s demokratisering, såväl parlamentariskt som utomparlamentariskt. Inom EU arbetar Vänsterpartiet därför för att överstatliga organ som EU-kommissionen, EU-domstolen och Europaparlamentet ska avskaffas eller dramatiskt omformas. Sociala och demokratiska rättigheter ska överordnas kapitalets frihet. Militariseringen och banden till Nato ska brytas.

Vänsterpartiet ställer upp i valen till EU-parlamentet och arbetar aktivt och konstruktivt för att förändra EU i denna riktning tillsammans med andra vänsterkrafter. I det dagliga arbetet motsätter sig Vänsterpartiet generellt förslag som ökar EU:s makt och försöker istället föra

tillbaka makt till medlemsländerna. På områden där det är möjligt att flytta fram positionerna för progressiv politik även genom EU-direktiv och liknande, så måste en bedömning göras från fall till fall, om fördelarna med detta överväger riskerna med att ytterligare politikområden förs till EU-nivå. Eftersom miljöproblem och finansiella flöden inte är möjliga att reglera bara på nationell nivå kan Vänsterpartiet till exempel vara positivt till bindande miniminivåer på dessa områden. När makt redan förts över till EU verkar Vänsterpartiet aktivt för förslag som gör EU mer grönt, socialt, jämställt och öppet mot omvärlden.

Istället för EU vill Vänsterpartiet i första hand se ett eller flera i huvudsak mellanstatliga och gärna alleuropeiska och internationella samarbeten. Samarbetsformerna kan anpassas till frågornas art och till de länder som väljer att delta. Samarbetena kan omfatta både färre och fler länder än dagens Europa. Även länder som gränsar till Europa eller av andra skäl har nära relationer till Europa bör ges möjlighet till organiserat samarbete på jämlika grunder. Formerna bör också utgå från och samordnas med befintliga samarbeten som Europarådet, OSSE (Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa) och regionala organisationer som Nordiska rådet. Alla dessa bör stärkas och utvecklas som alternativ eller komplement till EU.

Många gånger har progressiva europeiska framsteg – som avskaffande av dödsstraffet – nåtts via sådant mellanstatligt arbete. Vänsterpartiet ser detta som en framgångsväg även på fler områden som jämställdhet, arbetsmarknad och mänskliga rättigheter. I sådana alternativa samarbeten bör den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna vara den rättsliga och politiska grunden. Syftet med sådana samarbeten bör vara att värna de mänskliga rättigheterna, utveckla demokratin och stärka rättsstaten. Men också att bygga ut välfärden, skydda fackliga rättigheter och kvinnors rättigheter, reglera finansmarknader, demokratisera ekonomin och förhindra social dumpning.

Miljöpolitiken bör regleras över gränserna utan att hindra länder att gå före med radikalare lagstiftning. Samverkan för ekologisk omställning med sikte på att snarast nå klimatneutralitet bör prioriteras. Samarbetena bör verka för att utjämna ekonomiska och sociala klyftor inom Europa, och för att stärka solidariska och fredliga relationer mellan Europa och andra regioner. Människors fria rörlighet när det gäller studier, arbete, fackligt och politiskt samarbete, turism, osv. bör garanteras och utvidgas inom – och successivt också utom – samarbetet.

Sådana alleuropeiska samarbeten bör vara drivande på global nivå för en snabb och rättvis nedskärning av klimatutsläpp, för en rättvis fördelning av råvarutillgångar och för upprättande av solidariska och jämlika relationer med Syd och Öst.

Möjligheter att vid sidan av EU-strukturerna bygga alternativa mellanstatliga ekonomiska, icke-kommersiella samarbeten behöver prövas. Det kan vara samarbeten som stärker det offentliga makt, ägande och kontroll över infrastruktur, bankväsende, finansiella flöden, energi och välfärd. Europarådet och Nordiska rådet skulle kunna användas i dessa syften. Fredsinriktade säkerhetspolitiska samarbeten skulle kunna stärkas genom OSSE.

En självständig utrikespolitik för internationell solidaritet

Sveriges militära alliansfrihet, som i dag hotas av EU:s militära ambitioner och Natos utvidgning, ska försvaras och stärkas. Det svenska försvaret ska med bibehållen neutralitet fortlöpande anpassas till förändrade uppgifter och nya internationella förhållanden. Svensk vapenexport ska avvecklas.

Det är av yttersta vikt att det militära systemet underställs en demokratisk kontroll. En grundbult i en sådan kontroll är den allmänna värnplikten. Allmän värnplikt måste gälla såväl kvinnor som män. Pliktlagen ska även i fortsättningen ge möjlighet till såväl militär som civil tjänstgöring.

Det kalla krigets slut innebar att det akuta hotet om en kärnvapenkonflikt mellan världens två supermakter upphörde och att en viss militär nedrustning kunde inledas. Men fortfarande används kärnvapen som ett outtalat hot. USA innehar enorma lager av massförstörelsevapen – biologiska, kemiska och nukleära – och utvecklar nya. Vänsterpartiet arbetar för militäralliansernas upplösning, ett totalt internationellt förbud mot alla former av massförstörelsevapen och för allmän avrustning.

Sverige ska föra en självständig utrikespolitik där demokrati, respekt för folkrätten och de mänskliga rättigheterna, hållbar utveckling, kvinnors frigörelse och internationell solidaritet är vägledande. Det förutsätter att Sverige vågar utmana USA, EU och det internationella kapitalets maktanspråk.

Kapitalets utplundring av fattiga länder, politiskt förtryck och väpnade regionala konflikter tvingar miljontals människor att fly från sina hemtrakter. Den stora majoriteten av världens flyktingar, varav de

flesta är kvinnor och barn, finns i de fattiga länderna. Sverige ska föra en human flyktning- och asylpolitik där varje asylsökande garanteras rätten till en individuell prövning under värdiga omständigheter och med generösa kriterier för flyktingskap och asyl.

Internationellt bistånd ska ges till fattiga länder utan egennyttiga förbehåll. Sverige ska verka för en internationell skuldavskrivning som ger fattiga länder möjlighet att utvecklas på egna villkor. Frihandel förutsätter likvärdiga förutsättningar. En rättvis handelspolitik, som motverkar dagens ojämlika förhållanden på världsmarknaden, måste utvecklas. Sverige ska också verka för en skatt på internationella valutatransaktioner för att motverka skadlig spekulation och stabilisera världsekonomin. Intäkterna ska användas för insatser mot den globala fattigdomen och miljöförstöringen.

Hållbar utveckling och rättvis fördelning

Ansvar för en hållbar utveckling är gemensamt. Det får konsekvenser på alla områden, politiska såväl som privata. Var och en kan bidra till miljöomställningen genom sitt sätt att leva, men miljöproblemen är i grunden samhälleliga och strukturella problem som kräver politiska lösningar. De avgörande besluten fattas av de företag som producerar, transporterar och säljer varor. I den kapitalistiska ekonomin är kortsiktiga avkastningskrav och jakt på marknadsandelar alltid överordnade hänsynen till miljön. Därför behövs en kraftfull lagstiftning, ekonomiska styrmedel, långsiktig samhällsplanering, klimatinvesteringar och miljöinriktad näringspolitik för att miljöhoten ska kunna bemästras. Ett ökat gemensamt ägande ger oss större möjlighet att styra produktions- och konsumtionsmönster. Genom politiska beslut och ett gemensamt ansvarstagande skapas också förutsättningar för varje individs möjlighet att bidra till en hållbar utveckling.

Människan har påtagit sig ett särskilt ansvar för djurs livsvillkor och har möjligheten att förbättra och förändra djurs förutsättningar. Djur kan känna såväl välbefinnande som stress och lidande. All djurhållning ska därför utgå från att djur är kännande varelser och de ska ges ett gott liv och möjlighet till ett naturligt beteende. Långa djurtransporter och onödiga djurförsök ska avskaffas och så kallade djurfabriker samt pälsindustrin avvecklas. Dagens köttkonsumtion, som leder till klimatförändringar, skövling av regnskog och överutnyttjande av vatten,

måste förändras till mer energieffektiv matkonsumtion baserad på en ökad andel vegetabiliska produkter.

Idag är antalet arter som utrotas varje år hundratals gånger större än vad som är naturligt. Det är människors verksamhet som ger upphov till denna utarmning av den biologiska mångfalden. Åtgärder måste genast sättas in för att arter långsiktigt kan fortleva i bestånd med tillräcklig genetisk variation. Vidare ska vi arbeta för att få livskraftiga stammar av de naturligt förekommande djurarterna såsom till exempel varg, järv och lo.

Miljöpolitiken är aldrig konfliktfri. Miljöintressen kan komma i konflikt med till exempel regionalpolitiska eller arbetsmarknadspolitiska mål. Nödvändig nationell och internationell reglering kan inskränka det lokala självbestämmandet. Berättigade krav på ökad materiell levnadsstandard kan vara oförenliga med en långsiktigt hållbar utveckling. Som i all politik måste olika legitima intressen vägas mot varandra, men de långsiktiga miljöhänsynen måste vara överordnade i den meningen att ett globalt ekologiskt sammanbrott aldrig kan vara ett pris värt att betala.

Välfärd för alla

I alla utvecklade länder har statens roll i samhällsekonomin förstärkts. Staten är inte neutral. Dess grundläggande funktion är att upprätthålla de ekonomiska, sociala och politiska maktrelationerna i samhället. Kapitalismen är därför långsiktigt beroende av staten. Men också arbetar- och kvinnorörelsen kan genom sin kamp få staten att stödja sina intressen. Det är på detta sätt som de gemensamt finansierade verksamheterna formats till möjliga verktyg för rättvisa och solidaritet.

I Sverige har arbetarrörelsen varit pådrivande i uppbyggandet av en omfattande offentlig sektor i ekonomin, finansierad genom progressiv beskattning av medborgare och företag och understödd av en ekonomisk politik för full sysselsättning. En gemensam och solidarisk sektor, grundad på principen ”av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov”, utjämnar klass- och könsskillnader. En mer rättvis fördelning av inkomster och levnadsbetingelser mellan olika grupper av yrkesverksamma och mellan de yrkesverksamma och dem som står utanför arbetsmarknaden blir möjlig. Medborgarna får större

möjligheter att genom demokratiska beslut och offentlig diskussion styra samhällsekonomin utveckling.

Den välfärdsmodell som vuxit fram i Sverige och Norden har betydande fördelar ur ett feministiskt perspektiv. Kombinationen av en aktiv arbetsmarknadspolitik med full sysselsättning som mål, rättigheter kopplade till individer istället för familjer eller arbetsplatser och större samhällsansvar för barnomsorg har varit viktig för kvinnors självförsörjning.

Skattesystemet ska utformas så att finansieringen av den offentliga verksamheten tryggas på långt sikt. Skatterna ska bland annat hjälpa till att utjämna inkomst- och förmögenhetsklyftor, de ska motverka konjunktursvängningar och de ska vara verktyg i omställningen till ett miljömässigt hållbart samhälle. Kommunerna ska ha självständig beskattningsrätt.

Utbildning, forskning, omsorg, vård, bostäder, kollektivtrafik och kultur är alla centrala ansvarsområden för den offentliga sektorn. Verksamheterna ska formas av en politik inriktad på demokratisering, jämställdhet, solidaritet och en ekologiskt hållbar utveckling. Socialtjänstlagen ska tolkas extensivt. Behoven, inte betalningsförmågan ska vara avgörande, vilket gäller alla boende i Sverige oavsett om man har uppehållstillstånd. Privatiseringar och entreprenader innebär därför ett allvarligt hot mot den offentliga sektorns grundidé.

För att kunna ta tillvara sina intressen och påverka samhällsutvecklingen måste alla ha rätt och möjlighet till en likvärdig utbildning med hög kvalitet. Utbildningen är ett verktyg för personlig utveckling, jämställdhet och samhällelig demokratisering. Den är ett gemensamt ansvar och ska stå fri från privata vinstintressen.

Med statens funktion som upprätthållare av samhällsordningen följer också förtryckande inslag i den offentliga sektorn. Människor möts ibland av godtyckligt myndighetsutövande, patriarkala strukturer och diskriminering. Personalens inflytande över den egna arbetssituationen är ofta eftersatt och leder till missnöje och sämre service. En demokratisering av den offentliga verksamheten med ökat inflytande från såväl personal som medborgare är därför nödvändig.

Facklig organisering

Strejk och hot om strejk är de arbetandes effektivaste verktyg i kampen för bättre löner och arbetsvillkor, den enda möjligheten att utmana den makt som arbetsköparen har i kraft av sitt ägande. Därför måste konflikträtten försvaras mot alla försök till inskränkningar och försvagningar.

Kollektivavtalen är en ovärderlig tillgång för den fackliga rörelsen. Genom att arbetare och arbetsköpare gör upp om löner och arbetsvillkor begränsas konkurrensen på arbetsmarknaden och de anställda får en tryggare situation. Med individuella avtal och lagstadgade minimilöner stärks arbetsköparsidan.

Fackföreningsrörelsen har en viktig roll i samhälls- och arbetslivet. En fackföreningsrörelse som för en solidarisk lönepolitik och mobiliserar och kämpar för grupper som har en svagare position på arbetsmarknaden, stärker sin och alla arbetandes positioner i förhållande till arbetsköparen. Som part på arbetsmarknaden har också fackföreningarna ansvar för den lönediskriminering som fortfarande finns i kollektivavtalen och måste i detta sammanhang gå från ord till handling. De lokala fackliga rättigheterna bör stärkas genom ökade inslag av vetorätt och tolkningsföreträde.

Det internationella fackliga samarbetet blir allt viktigare. Det behövs ett gemensamt arbete mot social och ekologisk dumpning och en beredskap att genomföra internationella fackliga solidaritetsaktioner. Vänsterpartiet arbetar för att nationellt träffade centrala kollektivavtal ska gälla även för arbetskraft som tillhandahålls genom utländska entreprenader, privata eller som enskilda bolag eller bemanningsföretag. Fackföreningsinternationalerna bör ställa gemensamma krav på de verksamheterna som konkurrerar över nationalstatsgränserna.

De fackliga organisationerna ska vara självständiga i förhållande till företagen, staten och de politiska partierna. Vänsterpartiet stöder och vill samverka med den fackliga rörelsen.

Gemensamt ägande och ekonomisk demokrati

Den avgörande makten i alla samhällssystem ligger hos dem som äger och kontrollerar produktionsmedlen – i det kapitalistiska systemet en liten minoritet av stora kapitalägare. Människors arbetskraft och skapandeförmåga reduceras till varor. Vare sig politisk demokrati,

utbyggd offentlig sektor eller fackliga rättigheter har kunnat upphäva det faktum att kapitalismen per definition är odemokratisk.

Under kapitalismen har ekonomins olika delar blivit mer och mer beroende av varandra, såväl nationellt som internationellt. Samtidigt leder det privata ägandet till en kortsiktig vinstjakt där börskurser blir viktigare än att utveckla produktionen. Detta visar på ett ökande behov av samhällelig, demokratisk samordning av ekonomin. En fundamental demokratisk princip är att människor ska kunna påverka beslut som påverkar dem. I dag omöjliggörs detta. Beslut som fattas i bolagsstyrelser är ofta betydligt viktigare för människors konkreta livsvillkor än beslut som fattas av folkvalda församlingar. Det är inte rimligt. Kapitalets makt måste brytas för att demokratin ska kunna fördjupas och breddas. De rättigheter som springer ur ägandet måste begränsas och ägandet i sig övergå till gemensamma former. Oavsett ägandeform måste de arbetandes inflytande över företagen garanteras och fördjupas. Att själv kunna påverka arbetets utformning, förläggning och utveckling är centrala mål.

Kampen för ekonomisk demokrati, en kamp som har både klass- och könsaspekter, måste föras på flera plan och i olika former.

Ur medborgarperspektivet är det samhälleliga ägandet avgörande. Genom kommunalt eller statligt ägande ges de demokratiskt valda församlingarna ett övergripande ansvar för produktion av varor och tjänster. Därmed blir det möjligt att låta samhällsnyttan styra verksamheten i stället för kortsiktigt vinstmaximerande. Om samhällsnyttan får råda är det lättare att styra mot ett mer ekologiskt och socialt hållbart samhälle. En längre tidshorisont i samband med produktion av varor och tjänster gör det naturligt att ta hänsyn till hur verksamheten påverkar miljön.

För dem som arbetar i företagen är det den lokala makten som är viktigast. Det naturliga uttrycket för detta är det arbetarägda, kooperativa företaget där företagsledningen väljs demokratiskt och riktlinjer för verksamheten beslutas gemensamt.

Ett tredje demokratiskt perspektiv är konsumenternas. Såväl den klassiska konsumentkooperationen som senare tiders brukarförvaltning i olika kommunala verksamheter är exempel på denna form av demokratiskt och gemensamt ägande.

Den nödvändiga demokratiseringen av ekonomin måste kombinera dessa olika vägar. Samhälleligt ägande och övergripande planering är inte tillräckligt, men det är inte heller lokal självförvaltning

eller kooperativa företag. Olika verksamheter och företag kräver olika former för ägande och styrning.

De möjligheter till demokratisering och inflytande över samhällsutvecklingen som ett aktivt offentligt och gemensamt ägande ger måste utnyttjas fullt ut. De gemensamt ägda företagens andel av ekonomin ska öka. Arbetarägande och konsumentkooperation ska stimuleras genom lagstiftning och skattepolitik.

I ett kapitalistiskt samhälle måste även gemensamt ägda och demokratiskt styrda företag i viss utsträckning underordna sig kapitalets spelregler för att inte gå under. De kan inte överleva som isolerade socialistiska öar. Å andra sidan måste statliga och kommunala företag till skillnad från de privata vägledas av ett övergripande samhällsintresse, för att i längden motivera sin existens. Offentligt ägda företag är nödvändiga verktyg för att ta till vara samhällsintresset på en kapitalistisk marknad, men bolagisering får inte användas för att anpassa den offentliga sektorn till det privata näringslivet eller förbereda privatiseringar.

Samhällsägda företag ska ha en demokratiskt beslutad ägarstrategi där samhällsnyttan och medborgarnas bästa står i centrum. Företag ska drivas ekonomiskt effektivt, men överdrivna och kortsiktiga avkastningskrav får inte motverka företagets uppgift. Särskilt viktigt är att samhällsägandet är starkt inom ekonomins nyckelsektorer: transportsystem, kommunikationer och övrig infrastruktur, finansiell sektor, bostadsproduktion, energiförsörjning, strategiska naturtillgångar och så vidare. Samhällsägda företag ska vara föredömen när det gäller de anställdas deltagande i företagets förvaltning och ledning. Patriarkala strukturer ska aktivt brytas ned. Vinstgivande företag som lägger ner sin verksamhet för att söka en ännu större vinst någon annanstans kan inte tillåtas smita från de långsiktiga sociala och ekonomiska effekter sådana beslut får. De anställda måste få veto vid förhandlingarna och garanteras rimliga ersättningar samt möjlighet att ta över verksamheten.

Den regionala utvecklingen har under lång tid varierat över landet. Det beror bland annat på brister i förd regionalpolitik samt en allt mer koncentrerad industri- och tjänstesektor till några få storstadsområden. I den ojämlika regionala utvecklingen har det skapats motsättningar mellan storstadsregioner och landsbygdsregioner, samt mellan norrlandsregioner och regioner i södra Sverige. Regionalpolitiken ska därför drivas för att minska klyftorna. Utvecklingen av regionerna måste ske i samverkan, och inte som idag som en kamp

dem emellan. Detta kräver ekonomisk planering som tar hänsyn till allas rätt till arbete, utbildning och social välfärd i landets alla delar.

Genom pensionsfonderna ägs redan i dag en betydande del av företagen formellt av de anställda. Detta kapital bör utnyttjas för att motverka spekulering, utveckla näringslivet och stärka de arbetandes ställning, såväl på ett samhällsligt plan som i de enskilda företagen. Samhällsfonder och löntagarfonder ska användas för att stärka de arbetandes makt och det samhälleliga inflytandet över produktion och kreditförsörjning.

Det feministiska och socialistiska målet och vägarna dit

Ett socialistiskt samhälle

Den socialistiska samhällsomvandlingen är ett resultat av kapitalismens motsättningar och folkets kamp. Det är i kontrasten mellan samhällets strukturer och människans möjligheter vi ser nödvändigheten av en grundläggande samhällsförändring.

Socialismen är förverkligandet av ett ekonomiskt och politiskt demokratiskt system. Det socialistiska målet är människans frigörelse.

Det kapitalistiska systemet är inte bara oförmöget att lösa mänsklighetens stora problem; det är självt orsaken till många av dem. Kapitalismens grund är fåtalets ägande av och makt över produktionsmedlen, vilka styrs i eget vinstintresse. Det ekonomiska fåtalsväldet måste ge plats åt de arbetandes demokratiska förvaltning. Införandet av socialismen kräver kapitalismens avskaffande.

En socialistisk ekonomi är ett i grunden annorlunda system än dagens. Det socialistiska samhället kan innefatta olika gemensamma ägandeformer som direkt arbetarstyre, kooperativ, kommunalt eller statligt ägande, men även privata företag kan bidra till samhällets utveckling. I samma utsträckning som socialismen förverkligar människans rätt att bestämma över sitt arbete upphävs ägandet av produktionsmedlen överhuvudtaget, såväl det samhälleliga som det privata. Det ersätts av en gemensam förvaltning och utveckling av gemensamma resurser av de arbetandes fria sammanslutning. Den vinst som skapas i de enskilda

företagen möjliggörs genom sammanvävt mänskligt arbete i hela ekonomin och ska därför bidra till hela samhällets behov.

En demokratiserad ekonomi gör det möjligt att långsiktigt hushålla med naturens resurser. Produktionen kan lättare inriktas på det som är nödvändigt och önskvärt, i stället för det som ger störst och snabbast vinst. Energi- och materialsnål teknik kan utvecklas och tillämpas planmässigt. De krav som ett långsiktigt hållbart samhälle ställer kan göras till styrande för näringslivets och hela ekonomins utveckling.

Valet mellan socialism och kapitalism är inte ett val mellan plan och marknad. Varje modern ekonomi behöver såväl planering som marknadsmekanismer. Dagens kapitalistiska ekonomi är kraftigt planerad och centraliserad. Planeringen sker dock utifrån enskilda kapitalägares behov. I ett socialistiskt samhälle ersätts kapitalismens odemokratiska styrning av företag, koncerner och karteller med demokratiskt framarbetade riktlinjer för ekonomins utveckling. Det samhälleliga inflytandet över investeringar och kreditgivning stärks.

Vänsterns vägar

Historiska förutsättningar, framtida möjligheter

Vi formar själva vår historia, men vi gör det inte utifrån förhållande som vi själva väljer. Vilka samhällsförändringar som i varje ögonblick är möjliga bestäms av en mängd faktorer. Människors kamp för jämlikhet och frigörelse förs under skiftande förhållanden. Förloppet kan inte förutses eller dikteras.

Det feministiska och socialistiska samhället innebär inte historiens slut eller att alla konflikter och missförhållanden försvinner. Vad det handlar om är att vi människor, genom att bryta de strukturer som sorterar och förtrycker oss, erövrar möjligheten att utveckla ett solidariskt samhälle.

Mitt i dagens kapitalism växer förutsättningarna för morgondagens socialism. Arbetslivet har utvecklats så att fler arbetare förenar manuellt och intellektuellt arbete. Arbetsprocessen blir allt mer kollektiv och samhällelig. Ekonomins olika delar blir mer beroende av varandra. Behovet att öka de arbetandes kontroll över sitt eget arbete och av en övergripande demokratisk samordning av ekonomin ökar, men den nödvändiga moderniseringen hindras av de kapitalistiska ägarförhållandena. Denna motsättning skapar ett utrymme för en utveckling i socialistisk riktning.

Många har försökt konstruera framtida idealsamhällen. Planer för ett samhälle kännetecknat av förnuft och frihet har dragits upp men har, när de konfronterats med historiska omständigheter som inte tillåtit deras förverkligande, i stället blivit till fångelseritningar. Sovjetunionen och de länder som följde samma väg föddes ur kämpande människors drömmar om en bättre värld, men blev till dessa drömmars motsats. De socialistiska idealen krossades i stater som tog sig socialismens namn. Av detta har vänstern dragit viktiga lärdomar. Demokratin och friheten måste ständigt försvaras, återerövas och utövas. Statsmakten är inget värd om den bara kan överleva genom att förtrampa de mänskliga rättigheterna.

Socialismen kan inte vara något annat än demokratins och frihetens förverkligande. Socialismen kan inte planeras och dikteras av partier och politiska ledare. Endast den socialism som bärs upp av folkflertalets aktiva stöd och som förmår anpassa sig till ständigt nya förhållanden har förutsättningar att överleva.

Internationellt perspektiv

Vänsterpartiet är ett internationalistiskt parti. Klass- och könsförtrycket är globalt, liksom kampen för frihet, rättvisa och demokrati. Miljöförstöring och klimatförändringar känner inga gränser.

Vänstern och arbetarrörelsen måste knyta band över nationsgränserna, band som möjliggör ett ömsesidigt stöd i kampen mot gemensamma fiender, för gemensamma intressen. Detta är innebörden i den internationella solidariteten.

Klassförtryck och patriarkat, rasism och imperialism föder motstånd. Rörelser organiseras för att ta till vara intressen och verka för samhällsförändringar: fackliga organisationer, konsumentkooperation, kvinnorörelse, miljörorelse, rörelser för fred och internationell solidaritet, rörelser mot rasism och fascism. Nya rörelser som organiseras av nya generationer eller för att lösa nya problem måste få växa på egna villkor. Mångfald är en tillgång, den gemensamma styrkan växer när meningar bryts och vi samarbetar med respekt för olikheter. Medvetande och politiska linjer utvecklas i praktiskt arbete tillsammans med andra. Snäva partiintressen får aldrig sättas i främsta rummet.

Människors kamp för frigörelse, nationellt oberoende och social rättvisa har ofta mötts med ett sådant övervåld att den väpnade befrielsekampen har blivit oundviklig. Vietnams seger över USA och störtan-

det av apartheidregimen i Sydafrika är bara två exempel. Den väpnade kampen ska inte romantiseras. Den är alltid sista utvägen. Risken är att bruket av våld kommer att fortsätta prägla det samhälle som ska byggas efter segern. Desto viktigare är den internationella solidariteten. Den kan bidra till att förutsättningarna för övergång till fredlig, demokratisk masskamp skapas.

I och utanför parlamenten

Sedan grundandet 1917 är Vänsterpartiet en del av den svenska arbetarrörelsen och det partipolitiska uttrycket för vänstern i Sverige. Partiets uppgift är att organisera människor som vill verka för en radikal socialistisk och feministisk politik. Genom öppen debatt och demokratiska beslutsformer kan en mångfald av erfarenheter och perspektiv sammanfogas till en politisk helhet.

Den politiska demokratin är en strategisk framgång för arbetarrörelsen och vänstern. För Vänsterpartiet är det självklart att ställa upp i val och att inom de ramar som demokratins spelregler sätter verka för en socialistisk och feministisk politik. I de parlamentariska församlingarna på alla samhällsnivåer bedriver vi ett konstruktivt arbete, i majoritet när det är möjligt, i opposition när det är nödvändigt. Det dagspolitiska arbetet är en del av vägen till en genomgripande samhällsförändring.

Den mest radikala vänsterpolitiken är inte nödvändigtvis den som vid varje tidpunkt ställer de mest långtgående kraven. Det avgörande är att föra en politik som faktiskt förändrar de rådande maktförhållandena i en demokratisk riktning och därmed lägger grunden till en socialistisk samhällsomvandling.

Det parlamentariska arbetet får aldrig isoleras från det utomparlamentariska. Det är styrkeförhållandena i samhället som sätter ramarna för vad som är möjligt att uppnå parlamentariskt. Utan ett brett folkligt engagemang och människors aktiva deltagande kan ingen vänsterstrategi lyckas. Därför måste Vänsterpartiet sträva efter att vara en del av och bidra till alla de rörelser som kämpar för demokrati, människovärde och social rättvisa. Vänsterpartiet verkar för enhet och samverkan mellan alla demokratiska vänsterkrafter, såväl parlamentariskt som utomparlamentariskt.

Ingen socialistisk samhällsutveckling är tänkbar utan styrkan i en välorganiserad arbetarklass. Den fackliga rörelsen spelar därför en

särskild roll i varje vänsterstrategi eftersom den organiserar arbetarklassen i dess roll och funktion som kapitalets huvudmotståndare. Inget vänsterparti kan i längden förbli en politisk kraft av betydelse utan förankring i det fackliga arbetet.

Makt och medvetande

Ett klassamhälle som vårt kan i längden inte bestå utan att människor åtminstone passivt accepterar de rådande maktförhållandena. Detta samförstånd organiseras och återskapas genom ideologi: allmänt omfattade uppfattningar om vad som är bra och dåligt, normalt och onormalt, sant och falskt. Om kapitalismen av de flesta uppfattas som det bästa, eller åtminstone det enda möjliga, ekonomiska systemet, sitter de härskande säkert. Om kvinnors och mäns olika roller uppfattas som ”naturliga” och inte socialt konstruerade, så lever patriarkatet vidare. Men om allt fler börjar ana att en annan, förnuftigare och rättvisare värld är möjlig, öppnas nya vägar.

För att kunna förändra samhället måste vi förstå hur det fungerar – och vi kan bara förstå det genom att försöka förändra det. Teori och praktik förutsätter varandra. För Vänsterpartiet är marxistiska och feministiska teorier viktiga politiska verktyg som ska användas kritiskt och prövande. Vår förståelse av samhället utvecklas i ett samspel mellan analys och aktivitet.

Uppfostran, utbildning, lagstiftning och massmedia producerar ständigt ideologi. Det är en kamp om människors medvetande och värderingar. Ideologiproduktionen är ingen kapitalistisk konspiration utan sker i ett försvar av olika intressen, såväl medvetet som omedvetet. Ett samhälles dominerande idéer bestäms av de rådande maktförhållandena, men inte på ett mekaniskt sätt. Människor förändrar sina idéer, åsikter och värderingar genom att dra slutsatser av sina erfarenheter eller diskutera sociala förhållanden. Kulturen är en bärande del i alla samhällens ideologiproduktion, men den är också en arena för kritiskt ifrågasättande och demokratisk kamp.

Kulturellt skapande i alla dess former, frigjort från kommersiell och statlig kontroll, är både ett mål i sig och ett verktyg för att förstå och förändra samhället. Den socialistiska och feministiska kampen är till stor del en kamp om vårt samhälles ideologi. Därför måste vänstern skapa ett utrymme där det är vi som beskriver problemen och erbjuder lösningar. Det borgerliga tankemonopolet kan

utmanas genom tidningar, bokförlag, studieförbund, kulturinsatser, internetsajter, personliga möten och så vidare. Varje viktigt steg framåt i historien har tagits av människor som vågrat acceptera den dominerande uppfattningen om vad som är möjligt och tillåtet.

Strategiska huvudlinjer

Vänsterpartiet kämpar tillsammans med Ung Vänster och Vänsterns studentförbund för långsiktiga mål som innebär stora och djupa grundläggande samhällsförändringar i Sverige och i hela världen. I det dagliga politiska arbetet vägleds vi av våra socialistiska och feministiska värderingar och mål, det klasslösa samhället, där klass- och könsförtrycket upphävs och där varje människas frihet är en förutsättning för alla människors frihet. Det kräver aktiv handling på många nivåer i en värld där materiella förutsättningar och maktförhållanden ständigt förändras. Vi måste för att lyckas göra strategiska överväganden och val som inbegriper prioriteringar, angreppssätt, motståndare och bundsförvanter.

Framgång i strategisk mening betyder konkreta förändringar som gör livet rikare och friare för fler, här och nu, samtidigt som grundläggande maktförhållanden synliggörs och angrips. Vänsterpartiet ska i handling visa att det främst är ett förändrande parti, inte ett förvaltande.

Reformer som varaktigt förändrar styrkeförhållandena i kampen för ett jämlikt samhälle som innebär ett verkligt folkstyre, som fördjupar och utvidgar demokratin på marknadsens och kapitalmaktens bekostnad och som minskar klyftorna i samhället är inte bara framsteg i sig, utan innebär också att vi i morgon lättare kan uppnå det som är omöjligt idag.

Strategiskt viktiga reformer kan handla om märkbara och relevanta ändringar i materiella förhållanden, men också av förändringar i kultur, sedvanor, normer och tankemönster. Kampen för materiella och ideologiska förändringar går hand i hand och förutsätter varandra. En avgörande strategisk uppgift för Vänsterpartiet är att förskjuta samhällets ideologiska balanspunkt, och därmed flytta gränsen mellan vad som anses vara möjligt respektive omöjligt att förändra. Det förutsätter en ökad hegemonisk kamp där framtiden ses som en möjlighet för ökad rättvisa och solidaritet. Vi kan hämta inspiration från historien

och från kamper på andra platser, men det är genom att kämpa för morgondagen här och nu som vi kan bygga en social rörelse för ett bättre samhälle imorgon.

Det finns gott om samhällsproblem som människor inte omedelbart kopplar till bestämda samhällsstrukturer och därmed inte heller politiska handlingsalternativ. Men Vänsterpartiets roll kan inte begränsas sig till att upplysa om bakomliggande orsaker, utan måste i första hand vara att utifrån en samhällsanalys föreslå och mobilisera för konkreta förändringar.

Denna syn på strategi innebär även att förändringar kan drivas fram på olika nivåer och arenor. Många viktiga beslut fattas i riksdagen, men politiska beslut i kommuner, landsting och regioner kan vara väl så viktiga i strategiskt hänseende.

Folkliga rörelser utanför parlamenten är dock avgörande för att progressiva parlamentariska beslut ska vara möjliga. Samtidigt har opinionsbildning och organisering ett strategiskt egenvärde.

Aktivt deltagande i folkliga rörelser ger kunskaper om organisering och medvetenhet om att demokratin skulle kunna utvecklas. På så sätt är dessa både testapparater och potentiella förebilder för demokratiska samhällsförändringar.

Den socialistiska och feministiska kampen kan inte underordnas ett partis intressen, men Vänsterpartiet har en särskild roll och avgörande betydelse för att den kampen ska vara framgångsrik i Sverige. Våra allierade finns inom fackföreningsrörelsen, den feministiska rörelsen, andra folkrörelser och bland progressiva krafter som ifrågasätter den rådande ordningen.

Solidaritet och sammanhållning

Vänsterpartiet ska vara ett parti som kanaliserar breda löntagarin-tressen. Det förutsätter att vi också förhåller oss strategiskt till vilka grupper vi organiserar. Vänsterpartiet behöver starkare band till fackföreningsrörelsen och partiet behöver organisera fler inom LO-kollektivet på alla nivåer i partiet. Vi uppmuntrar partiets medlemmar att vara med i facket. Arbetarklassen har aldrig varit enhetlig och dess olika skikt, liksom relationen mellan dem, förändras i takt med att samhället utvecklas. I den moderna svenska kapitalismen har skillnader i villkor och levnadsförhållanden ökat också inom arbetarklassen.

En växande del av den här anställningsvillkor där man kontinuerligt befinner sig i gränslandet mellan att vara inne på arbetsmarknaden och stå utanför. En annan grupp fastnar i långtidsarbetslöshet och kommer allt längre bort från arbetsmarknaden. Mellan olika branscher är skillnader i löner och arbetsvillkor stora. Denna uppdelning och fragmentisering av breda löntagargrupper, som i viktiga avseenden har gemensamma intressen, försvårar en solidarisk organisering.

Utvecklingen måste mötas med reformer som underlättar organisering och som därmed kan förskjuta maktbalansen i samhället. Förverkligandet av full sysselsättning, en solidarisk lönepolitik och trygga anställningsvillkor är centrala inslag i en strategi för att stärka arbetarklassens positioner.

Det svenska klassamhället är hårt strukturerat av en könsmässig arbetsdelning som innebär att kvinnor generellt har sämre arbetsvillkor och lön. Att stärka sammanhållningen inom arbetarklassen och löntagarkollektivet mer generellt förutsätter en ökande solidaritet. Arbetet mot den könsmässiga arbetsdelningen och skiktningen kräver både feministisk kamp riktad mot patriarkala strukturer och en insikt om värdet av sammanhållning och solidaritet inom hela löntagarkollektivet.

Nedmonteringen av den generella välfärden och urholkningen av socialförsäkringarna har slagit in kilar mellan tjänstemän och arbetare. Progressiva samhällsförändringar förutsätter att breda lager av tjänstemannakollektivet solidariserar sig med arbetarklassen istället för med överheten. Detta kan uppnås genom mobilisering för politiska reformer som knyter samman intressen, till exempel sådana som slår vakt om och stärker den generella välfärdsmodellen.

Det svenska klassamhället håller på att etnifieras. Ett tydligt exempel är hur arbetsmarknaden ser ut – personer med utländsk bakgrund har högre arbetslöshet, otryggare anställningsförhållanden och generellt lägre löner. Denna ordning både avspeglar och reproducerar strukturell rasism, och skapar en grupp inom löntagarkollektivet som kan exploateras hårdare. Arbetet mot det etnifierade klassamhället kräver både antirasistisk kamp riktad mot den strukturella rasism och en insikt om värdet av sammanhållning och solidaritet inom hela löntagarkollektivet.

Ett fritt och blomstrande samhällsliv på en levande planet

En avgörande strategisk utmaning är att hantera de dramatiska resurskriser och klimatförändringar som redan är igång och som riskerar att accelerera. Det krävs en omfattande omläggning av det ekonomiska systemet för att hantera och motarbeta effekterna. Resurs- och klimatproblemen kan bara lösas på ett samhälleligt plan – genom investeringar, regleringar och skapandet av nya gemenskaper, från lokal till global nivå.

Detta kräver att samarbetet mellan arbetarrörelsens partier, fackföreningarna och miljörörelsen stärks på såväl nationell som internationell nivå i syfte att stärka opinionen, mobilisera rörelse och säkra långsiktiga förändringar. Industrin måste ställas om och historien visar att det kan verkställas på kort tid, om det finns en politisk vilja. Den samlade kompetensen inom miljö- och fackföreningsrörelsen skulle kunna möjliggöra en grön klimatomställning av produktionen och samtidigt bidra till en demokratisering av företagen.

Denna nödvändiga samhällsomvandling kan inte vara en separat fråga. Den ekologiska omställningen måste förenas med en politik för nya arbetstillfällen och bättre välfärd. Sambanden är tydliga mellan å ena sidan koldioxidutsläpp och bruk av icke-förnybara resurser, och å andra sidan klass och kön. En effektiv omställning måste därför gå hand i hand med en radikal jämlikhetspolitik. Att öka flertalets välfärd samtidigt som uttaget av icke-förnybara uttaget från jorden begränsas, kräver en omfördelning från privatägd produktion och de välbeställdas överkonsumtion till gemensamma lösningar – inte i en fjärran framtid, utan här och nu. Det är varken rimligt eller framgångsrikt att försöka lösa klimatproblemen genom att människor förväntas ge upp privat konsumtion inom ramen för dagens system. Vi måste på samhällelig nivå se till att varor och tjänster produceras och fördelas på ett annat sätt än under dagens profitdrivna logik. Genom aktiva insatser underifrån, i första hand kollektivt, men också individuellt, kan denna utveckling drivas på.

Det handlar om att utgå från behoven av att äta näringsrikt, hållbart och gott, ha en god och trygg inkomst, ett bra boende, kunna delta i samhällslivet, resa, umgås och utvecklas. Dessa behov ska tillgodoses i samhällelig gemenskap, på ett sätt som planeten tål. Om detta ska kunna uppnås är det uppenbart att utgångspunkten måste vara en an-

nan än den auktoritära myten om ”den fria marknaden”. Att hålla fast vid dagens ekonomiska dogmer innebär att acceptera återkommande kriser och ekonomiska sammanbrott som är oförenlig med ekologisk och social hållbarhet.

Koldioxidutsläppen är störst inom transport- och energisektorn. Därför är det också där som omställningen kan ha störst effekt. Genom investeringar i kollektivtrafik, alternativa bränslen och förbättrade förutsättningar för godstransporter på järnväg kan utsläppen minska och människors levnadsvillkor förbättras. Kollektivtrafiken ska vara tillgänglig både fysiskt och ekonomiskt. För att minska energisektorns utsläpp krävs det omfattande investeringar i energieffektivisering och satsningar på förnyelsebar energi.

Offentlig upphandling är ett viktigt verktyg för omställningen. Statens, kommunernas, landstingens och regionernas inköp av varor och tjänster ska premiera effektiv energianvändning och hållbara lösningar. Miljöarbetet ska ta hänsyn till landsbygdens behov. De marknadsfundamentalistiska konkurrens- och frihandelsregler som försvårar detta måste utmanas och avskaffas.

Det finns idag en bred rörelse för klimatomställning och en allt större insikt om dess nödvändighet. Vänsterpartiets uppgift som en del i denna rörelse är just att kombinera en politik för omställning med en socialistisk och feministisk politik som utjämnar klyftor och förbättrar levnadsvillkoren för arbetarklassen. Genom att visa hur vår socialistiska omställningspolitik också innebär förbättrade levnadsvillkor kan vi bidra till att skapa den i folkligt förankrade rörelse för omställning och omfördelning som behövs för att nödvändiga förändringar ska bli verklighet. Även om allt fler inser att en omställning är nödvändig, kommer de viktiga stegen mot ett hållbart samhälle inte att tas med mindre än att det finns ett starkt folkligt engagemang och tryck från breda folkrörelser.

Vidgade klyftor och finansiell maktkoncentration

Under nyliberalismen har inkomstklyftorna vidgats, förmögenheter koncentrerats i färre händer och folkligt inflytande har kringkurits till förmån för privata vinstintressen. Staten har spelat en avgörande roll för att skapa marknader på områden som tidigare i någon mån fredats från kapitalistisk logik. Det har inneburit resursöverföringar från det allmänna och löntagarna till privatägda bolag och enskilda

kapitalister. Finansmarknadernas explosiva tillväxt har också spelat en viktig roll i denna process. Bakgrunden finns bland annat i avregleringar, hårdare exploatering och en ständig jakt på mer lönsamma investeringar. Genom finansmarknaderna får kapitalet en möjlighet att omvandla alla former av värden till pengar, och flytta resurser mellan olika sfärer i samhällsekonomin.

Ökningen av de finansiella investeringarna har skett på bekostnad av samhällsnyttiga och produktiva investeringar. Konsekvenserna av den finansiella tillväxten har kommit att bli ett kraftigt ökat antal finansiella kriser.

Finanskapitalets makt måste brytas genom regleringar och ökad demokratisk kontroll. Vänsterpartiet vill se en lag om bankdelning. Det innebär att bankernas finansiella spekulation skiljs från ordinarie in- och utlåning till privatpersoner och företag. Vi vill beskatta finanssektorn hårdare och använda medel i pensionsfonderna till produktiva investeringar istället för finansiell spekulation. Därutöver behövs ett ökat statligt ägande inom bankväsendet. På sikt bör bankväsendet i helhet förstatligas. De garantier som staten ger till privata banker har marknadsvärden i miljardklassen. De ska kompenseras genom bland annat beskattning.

Vidgade inkomst- och förmögenhetsklyftor är en av nyliberalismen destruktiva effekter och ett betydande hinder för progressiv samhällsförändring. Under de senaste årtiondena har de som tjänar allra bäst kunnat lägga under sig en växande del av de totala inkomsterna. För att motverka denna utveckling krävs bland annat en skattereform som innebär en ökad beskattning av kapital och högre skatt på de högsta inkomsterna.

Makten över arbetsmarknaden och arbetslivet

Arbetsmarknad och arbetsliv är centrala arenor i en socialistisk, feministisk och antirasistisk strategi. Rikedomar och välstånd skapas genom människors arbete. Arbetet ger möjlighet till delaktighet i samhällslivet, såväl individuellt som kollektivt. Egen försörjning är grunden för personlig frigörelse och självständighet. I lönearbetet tar sig maktförhållanden kopplat till klassamhälle sina tydligaste uttryck och dessa reproduceras senare i samhället i stort.

Ur ett feministiskt perspektiv är det viktigt att se hur lönearbete och hemarbete skiljs åt men ändå samverkar. Att kvinnor till exempel i

högre utsträckning än män arbetar deltid är både en konsekvens av att kvinnors arbete värderas lägre, men också ett resultat av andra patriarkala strukturer.

Vänsterpartiet tillhör arbetarrörelsens politiska gren. Därför är fackföreningsrörelsen en naturlig allierad för oss. Vi försvarar den svenska modellen på arbetsmarknaden eftersom den har bidragit till bättre villkor och till ökad facklig organisering. Tillbakapressandet av fackföreningsrörelsen och löntagarkollektivet måste vändas till en starkare ställning för fackföreningsrörelsen och en höjd organisationsgrad. Vänsterpartiet agerar politiskt för att genomföra reformer som stärker fackföreningsrörelsen och underlättar organisering.

Arbete åt alla är den viktigaste maktfrågan på arbetsmarknaden idag. Under de senaste årtiondena har massarbetslösheten gjorts permanent, något som har förskjutit maktförhållandena till arbetsköparnas fördel. För att bryta massarbetslösheten krävs en omläggning av den ekonomiska politiken. Den nyliberala normpolitiken har bidragit till att hålla tillbaka nödvändiga investeringar och därmed har arbetslösheten ökat. Vänsterpartiet vill att full sysselsättning ska vara det övergripande målet för såväl finans- som penningpolitik.

Frågan om full sysselsättning hänger nära samman med frågan om vad vi ska leva på i framtiden. Sverige är ett land med goda förutsättningar för industriproduktion. Vi har en väl utbildad arbetskraft och goda tillgångar av fossilfri energi och viktiga råvaror. Nya produkter, innovationer och tillväxtområden har ofta vuxit fram i samverkan mellan det offentliga och kommersiella företag. Många gånger har icke-kommersialism varit en förutsättning för att nya produkter ska kunna tas fram. Industrin har idag en avgörande betydelse för den svenska ekonomin, och så kommer det med stor sannolikhet se ut också i framtiden. För att Sverige ska utvecklas ekonomiskt krävs en mer aktiv statlig industri- och landsbygds politik. Det kan till exempel handla om att utveckla nya branscher kring miljöteknik, genomföra för industriell utveckling nödvändiga investeringar i infrastruktur eller att säkerställa tillgång till behövd kompetens.

Den höga arbetslösheten har inneburit att arbetsköparnas makt ökat och anställningarna blivit allt otryggare. Arbetsköparnas strävan att utnyttja personalstyrkan maximalt med en allt snabbare anpassning av arbetstiden till mängden arbetsuppgifter har lett till allt fler korta anställningar som i praktiken helt saknar anställningstrygghet. Användandet av olika former av outsourcing har ökat, vilket

ytterligare minskat anställningstryggheten. Arbetsköpare friskriver sig från ansvar genom kedjor av kontrakt med underleverantörer.

De otrygga anställningsvillkoren är kopplade till klass, kön, etnicitet, funktionsvariation och ålder. Det gäller också den fysiska och psykiska arbetsmiljön. Bland grupper med svag ställning är otryggheten som störst. Denna utveckling på arbetsmarknaden påverkar sociala relationer och maktförhållandet i hela samhället. Den som går långa perioder utan fast anställning får också en svagare anknytning till socialförsäkringssystemen och en längre väg till facklig organisering.

Det ligger ett stort värde i att framgångar i klasskampen garanteras i avtal i stället för i lag. Det gör segrarna mer beständiga, då skiftande politiska majoriteter inte kan leda till försämrade villkor. Om medlemmarna har ett reellt inflytande över avtalskraven och de överenskomelser som sluts, så stärker avtalen de fackliga organisationernas legitimitet. Det gör det lättare att upprätthålla en hög anslutningsgrad, vilket i sin tur stärker facket och de arbetandes ställning. Det blir svårare för arbetsköparna att ta tillbaka det de förlorat. När förhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter decentraliseras tenderar inkomstklyftorna att öka, såväl inom branscher som mellan privat och offentlig sektor. Löneskillnader mellan kvinnor och män består eller ökar. Om dessutom individuell lönesättning tillämpas ökar inkomstklyftorna ytterligare. Vänsterpartiet stödjer fackliga initiativ och facklig kamp för att förbättra arbetsvillkoren. Det skapar bättre möjligheter att driva igenom lagändringar som stärker arbetsrätten. Arbetsrättslagstiftningen ersätter inte kollektivavtalen. Dess uppgift är att garantera rätten och möjligheten att sluta kollektivavtal.

Arbetsrättslagstiftningen ger de arbetande möjlighet att tillkämpa sig inflytande och rättigheter som arbetsköparna aldrig skulle ha gett frivilligt. Vänsterpartiet arbetar för en förstärkt arbetsrätt som innebär tryggare anställningar, högre krav på arbetsmiljön och en starkare ställning för kollektivavtalen.

Tillsvidareanställningen som faktisk norm på arbetsmarknaden måste återupprättas och bemanningsföretag förbjudas. Arbetsköparens möjlighet att med hjälp av bemanningsföretag kringgå lagar och avtal samt försvaga arbetarkollektivet, måste begränsas med den arbetsrättsliga lagstiftningens hjälp. Lagen ska stärka fackens inflytande över arbetsmiljön och förhindra arbetsgivarens praktiska ansvarsfriskrivelse genom olika kedjor av kontrakt.

De samlade ekobrotten i Sverige beräknas uppgå till hundratals miljarder varje år. Det är företagen som överlägset står för de flesta ekobrotten, inte enskilda som fuskar med våra trygghetssystem. Det får stora konsekvenser för arbetsmarknaden. Massor av seriösa företag slås ut och möjligheten att upprätthålla anständiga anställningsvillkor och en god arbetsmiljö omöjliggörs. Det är företagen – inte enskilda anställda – som grovt tjänar på den ekonomiska brottsligheten.

Den offentliga upphandlingen omfattar mycket stora ekonomiska värden. Den måste användas strategiskt av upphandlare på olika nivåer för att garantera och stärka arbetsrätt och arbetsvillkor. Det är av stor betydelse att ställa krav på kollektivavtal vid offentlig upphandling.

Genom EU-medlemskap och lagstiftning om arbetskraftsinvandring har situationen för en ökande andel migranter försvagats. De är beroende av arbetsköparnas vilja för att befinna sig i Sverige och har för svårt att fackligt organisera sig och tillgodogöra sig de villkor som finns genom kollektivavtal och lagstiftning. Skattepengar ska inte gå till arbetsgivare som saknar kollektivavtal. Vi kan aldrig acceptera att arbetskraftsinvandrare utnyttjas till sämre villkor eller strippade avtal. Svenska kollektivavtal ska fullt ut gälla för alla på svensk arbetsmarknad. Migranternas uppehållstillstånd ska aldrig generellt kopplas till arbetsköparnas nycker.

Arbetsdagens längd och arbetstidens förläggning har alltid varit stridsfrågor på arbetsmarknaden. Arbetstiden har inte förkortats i samma takt som produktiviteten har ökat. Istället har arbetsköparna tillskansat sig en större del av värdet av produktionen. Vinstandelen har ökat kraftigt de senaste trettio åren. Med en kortare arbetsdag kan en större del av förädlingsvärdet tillfalla de arbetande och tiden till fritid, hemarbete och vila ökar.

Vänsterpartiet har länge drivit frågan om en generell arbetstidsförkortning med bibehållen lön. Ett delmål är att normalarbetstiden ska kortas till sex timmar med bibehållen lön. Ett strategiskt verktyg för att komma framåt i frågan är att i de kommuner och landsting där vi ingår i majoriteter arbeta för att få till stånd fler konkreta försök med arbetstidsförkortningar, som sedan kan tjäna som goda exempel. Massarbetslöshet och en pressad situation för arbetarkollektiven försvårar kampen för att förbättra arbetets innehåll. Men detta är likafullt en strategiskt viktig kamp att ta för arbetarrörelsen och vänstern idag. Det handlar om att organisera arbetslivet så att man exempelvis mönstrar ut eller delar på monotona arbetsuppgifter, att stärka anställdas rätt

till lärande, kompetensutveckling och inflytande över arbetsorganisationen och att arbetsplatsen ger goda möjligheter till återhämtning och arbetsgemenskap. Vänsterpartiet kräver ett reviderat pensionsystem som inte missgynnar kvinnor och som ger en rimlig pension för alla.

Lönernas andel av förädlingsvärdet måste öka. Ett högt löneläge ingår i en medveten utvecklingsstrategi där ett ökat kunskaps- och förädlingsinnehåll i produktionen uppmuntras. Samordning och samverkan inom fackföreningsrörelsen i sin helhet är därför en strategiskt viktig fråga.

Feministisk kamp för jämställdhet i löner och arbetsvillkor

Den svenska arbetsmarknaden är könssegregerad. Löner och arbetsvillkor i kvinnodominerade yrken är sämre än i mansdominerade. Förändringar som bryter undervärderingen av kvinnors arbete är centrala delar i en feministisk politik och måste åstadkommas genom såväl direkta reformer som strukturella förändringar.

Medan löneklyftan mellan män och kvinnor mycket långsamt har minskat de senaste decennierna har skillnaderna i inkomster istället ökat till följd av försämringar av arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen och skattesänkningar riktade till höginkomsttagare – som oftast är män.

Att sluta inkomstklyftan mellan kvinnor och män kräver såväl en strategi för att sluta löneklyftan och en förstärkning av arbetslöshets- och socialförsäkringarna som rättvisare fördelning av oavlönat och avlönat arbete.

Löneklyftan har flera orsaker. Ren lönediskriminering förekommer, men utgör endast en mindre del. Huvudorsaken till löneklyftan är att arbetslivet är starkt könssegregerat och att de branscher och yrken som domineras av kvinnor ofta är inriktade på arbete med människor, vilket försvårar fackliga stridsåtgärder. Kvinnor har historiskt sett haft en längre väg att gå för att tillskansa sig sina rättigheter och det har dessutom försvårats av att de har tagit huvudansvaret för det obetalda hemarbetet. Män innehar också oftare de positioner i arbetslivet som avlönas bättre, med motiveringen att dessa anses innebära mer ansvar. Inkomstskillnaden beror även på att fler kvinnor än män arbetar deltid, antingen på grund av att arbetsköparen nekar möjlighet till heltidstjänst, eller till följd av en pressad arbetssituation i kombination med stort ansvar för hem och familj. Strategiskt viktiga reformer för att

öka jämställdheten både i familjelivet och på arbetsmarknaden är en individualiserad föräldraförsäkring och en stärkt lagfäst rätt till heltid, med möjlighet till avtalad deltid. Krav ska ställas på arbetsköparna att genomföra årliga lönekartläggningar vilka kan bidra till att uppmärksamma diskriminering.

För att komma tillrätta med den strukturella undervärderingen av kvinnors arbete, måste lönerna i de kvinnodominerade branscherna framöver kunna öka snabbare än i de mansdominerade. Idag hindras detta av hur man i avtalsförhandlingarna tolkar betydelsen av att den konkurrensutsatta industrin ska vara ”normerande” och Medlingsinstitutets agerande förstärker problemet. Det fackliga arbetet för att bryta patriarkala strukturer är därför av avgörande vikt. Medlingsinstitutet måste få nya riktlinjer som förtydligar dess uppdrag att verka för jämställda löner.

Lönerna på svensk arbetsmarknad sätts i avtalsförhandlingar mellan parterna, och det är en ordning vi värnar. Partsmodellen innebär att kampen för jämställda löner i stor utsträckning avgörs av kvinnors fackliga organisering och fackens styrka. Att underlätta facklig organisering, bland annat genom att göra fackavgiften avdragsgill, förbättra a-kassan och motverka osäkra anställningar, lägger grunden för kommande framsteg i arbetet för jämställda löner. Inom överskådlig tid kommer lönearbetet inom välfärdstjänsterna att vara kvinnodominerat. Idag betalas i praktiken en del av dessa tjänster genom underlönesättning av kvinnor. Det krävs en omfördelning från privat till gemensam konsumtion genom ett större skatteuttag för att skapa utrymme för rimligare löner i dessa sektorer.

När Vänsterpartiet ingår i styrande majoriteter i kommuner, landsting och regioner verkar vi för bättre arbetsvillkor för de kommun- och landstingsanställda. Avskaffande av delade turer, fasta anställningar på heltid som norm och en hög bemanningsnivå inom välfärdsyrkena är sådant som ska prägla kommuner och landsting där Vänsterpartiet är med och styr.

Stärk den generella välfärden

Den svenska välfärdsstaten har inneburit en högre grad av jämlikhet, bättre livsvillkor för folkflertalet och viktiga feministiska landvinningar. Under de senaste decenniernas privatiseringar och omfördelning från offentlig till privat konsumtion har den generella välfärden utm-

anats och attackerats. Kvaliteten har urholkats och välfärdssystemen utjämnar inte längre klasskillnader och orättvisor på samma sätt som tidigare. Kampen för att stärka den generella välfärden fyller en viktig funktion i en socialistisk och feministisk strategi.

Tjänsteproduktionens andel av ekonomin växer. I takt med att produktionen av industrivaror automatiseras blir arbetsintensiva verksamheter som vård, omsorg och utbildning relativt sett dyrare att producera. För att dessa tjänster fortsättningsvis ska vara en del av en generell välfärd som omfattar alla medborgare, måste samhällets gemensamma resurser också användas för vårt gemensamma bästa.

Finansieringen av den offentliga sektorn innebär alltid en begränsning av det privata konsumtionsutrymmet. Motsättningen består även om kapitalets makt begränsas. Full sysselsättning och tillväxt bidrar till att denna motsättning lättare kan hanteras. Tjänsteproduktionen organiseras mer effektivt i offentlig regi om målsättningen är en jämlik fördelning av tillgång till kvalificerad samhällsservice. Den ska styras och utvecklas demokratiskt med utgångspunkten att människorna är medborgare i ett samhälle och brukare av välfärdstjänster – inte kunder på en marknad.

Vänsterpartiet menar att den offentliga sektorns andel av ekonomin måste få växa. Välfärden behöver mer resurser för att kunna fylla den roll som vi vill att den ska spela. Så länge det privata ägandet dominerar i produktionsfären, är det genom en gradvis ökad beskattning som detta kan åstadkommas. Vi vill att välfärden avkommersialiseras, att det är människors behov och inte privata företags vinstintressen som ska stå i centrum. Det är av strategiskt stor betydelse att dräneringen av skattemedel till privata intressen inom välfärden stoppas.

Socialförsäkringarna ska vara individuella och ge människor en inkomstrelaterad ersättning vid sjukdom, arbetslöshet, föräldraledighet, funktionsnedsättning och liknande, med en angiven lägsta nivå.

Genom att finansieringen och inkomstutjämnningen sker via ett progressivt skattesystem och inte individuella avgifter eller efter behovsprövning, betonas individernas rättigheter. Inkomstbortfallsprincipen innebär att nästan alla, inte bara de fattigaste, omfattas och gynnas av systemet. Därmed skapas en solidaritet även hos samhällets mellanskikt. Ett generellt välfärdssystem baserat på tillit till medborgarna ger en effektiv administration samt stor överblick och insyn. Det bidrar också i stor utsträckning till att frigöra medborgarna från de rikas välvilja och välgörenhet. Att stärka framför allt arbetslöshets- och sjuk-

försäkringarna, så att fler kan omfattas och fler får ut mer av sin tidigare inkomst, är därmed viktiga strategiska frågor för Vänsterpartiet.

En generell välfärd betyder samtidigt att alla kommuner och landsting ska ha likvärdiga förutsättningar att erbjuda sina medborgare bra skola, vård, omsorg och service, som t.ex. räddningstjänst. Skattepolitiken ska gynna hela landet. Utjämningsgraden i kommunala skatteutjämningsystemet bör höjas så att systemet når de regionalpolitiska målsättningarna fullt ut. Det ska vara möjligt att ge riktade statliga stöd utanför utjämningsystemet, t.ex. till utflyttningskommuner, landsbygd och storstäders miljonprogramsområden.

Vänsterpartiet ser rättigheter för personer med normbrytande funktionalitet inom välfärdssystemet som en viktig strategisk del i vårt politiska arbete för demokrati.

Fördjupad demokrati

Vänsterpartiet försvarar de demokratiska landvinningar som bland andra arbetarrörelsen har kunnat tillkämpa sig i vårt land. En socialistisk och feministisk strategi för framtiden måste också innebära en fördjupad demokratisering av det svenska samhället. En sådan måste både öka människors inflytande över den egna livssituationen och skapa större möjligheter för folkligt inflytande över samhällsutvecklingen. Den offentliga sektorn fyller en nyckelfunktion för en sådan demokratisering. Idag fungerar det vi äger gemensamt i allt för hög utsträckning på samma sätt som den privata sektorn.

Marknadsinspirerade styrmodeller och kommersiell logik har under marknadsliberalismen gjort insteg också i det offentliga. Vi vill demokratisera den offentliga sektorn genom att öka inflytandet för anställda och brukare. Genom att ersätta hierarkiska relationer och detaljstyrning med tilltro till de som arbetar i välfärden kan verksamheten utvecklas och förbättras. Att ta fram konkreta planer för att förbättra villkoren och öka inflytandet är en viktig politisk uppgift på alla nivåer.

Samtidigt måste det gemensamma ägandet både försvaras och utvidgas. Det gemensamma ägandet ökar det demokratiska inflytandet och innebär att viktiga delar av ekonomin undandras från den kapitalistiska logiken. Vinstdrift blir också en fråga om hur vi ser på varandra och på samhället. På vårdcentralen vill vi vara trygga med att

vi bemöts utifrån vad vi behöver, inte utifrån hur lönsamma vi är. När våra barn börjar i skolan vill vi att de möts som elever, inte som kunder eller vinstmöjligheter. Valfärden ska kunna vara en fristad från kommersialiserade relationer.

Redan idag äger vi gemensamt genom pensionsfonderna en betydande del av det svenska näringslivet. Det ägandet måste utövas mer aktivt. Vänsterpartiet vill att AP-fondernas kapital i högre utsträckning används till produktiva och samhällsnyttiga investeringar. Statligt ägda bolag ska utgöra viktiga verktyg för att uppnå andra mål än så hög avkastning som möjligt.

Det är av stort strategiskt värde i vår socialistiska och feministiska frihetssträvan att värna och vidga det utrymme som finns mellan den kommersiella logiken och den statliga eller kommunala sfären. I ett rikt föreningsliv och andra typer av självorganisering kan människor mötas och finna gemensamma lösningar på problem i sin vardag, umgås och trivas tillsammans. Engagemanget i sådana gemenskaper utgör en viktig del av kampen mot kommersialismen och för ett fördjupat självstyre. Att värna detta utrymme och engagemang görs ofta bäst genom att staten eller kommunens beslut sätter gränsen för det kommersiella, men lämnar själva innehållet till självorganisering av olika slag. Det gäller exempelvis tillgång till lokaler och utrymmen för föreningsliv, kulturaktiviteter och nöjen. Vänsterpartiet värnar starka och självständiga folkrörelser som kan bidra till progressiva samhällsförändringar, och som själva stärker det folkliga inflytandet över samhällsutvecklingen.

En fördjupad demokrati innebär också att vi slår vakt om den personliga integriteten och fundamentala principer i en rättsstat. Vi avvisar en särskild terroristlagstiftning och menar att våldsbrott ska lagföras inom ordinarie rättsramar. Principen om att människor ska anses oskyldiga tills motsatsen är bevisad måste lyftas fram som avgörande för ett fungerande rättsväsende. Vi är motståndare till politiskt motiverade organisationsförbud och anser att tortyrförbudet ska vara absolut, och att Sverige därför under inga omständigheter ska medverka till att människor riskerar att avvisas till tortyr eller annan omänsklig behandling. Alla människor har rätt till en bred privat sfär som skyddas på praktisk och principiell grund. Växande övervakning och registrering ska motverkas. Det måste finnas effektiva och oberoende system för att granska de yrkesgrupper, till exempel polisen och militären, som har rätt att utöva våld.

Ett levande folkstyre med fria och aktiva medborgare kräver ett samhälle som möjliggör ett dynamiskt och inkluderande kulturliv. Samhällets demokratisering kräver en mångfald av kanaler för information, nyheter, åsiktsbrytning och opinionsbildning.

Staten måste ta en viktig del av ansvaret för att säkra en sådan bredd, utan att detta innebär en kontroll av innehållet i fria medier. Inom en överskådlig tid betyder det att det är viktigt med ett generöst stöd till tryckt press, men också till tidskrifter och andra medier. Public service intar en särställning och måste värnas från ekonomisk avlövnings och tematisk insnävning samt kunna vara tekniskt ledande enligt en icke-kommersiell logik. Staten måste säkerställa att det över hela landet finns god tillgång till internetuppkoppling.

Marknadsföring och andra marknadsaktiviteter tar former som gör att de stora företagen och deras intressen tar sig in på allt fler arenor. Marknadsmakten har ett starkt grepp om Internet, tv och kultur. Att bryta denna utveckling är strategiskt viktigt både för att vi ska klara en ekologiskt hållbar samhällsomvandling och för att hålla tillbaka företagens ökande inflytande över opinionsbildning och kultur.

Alla ska ha samma rätt och möjlighet att utöva kultur och att ta del av kulturlivet. Kulturens roll i samhället är så fundamental att den bör lagfästas. Lagen ska slå fast att kulturen är ett offentligt ansvarsområde i likhet med skolan, socialtjänsten eller försvaret. Stat, regioner, landsting och kommuner ska ha ett lagbundet ansvar för att kulturlivet ges förutsättningar att verka och utvecklas.

En statlig kulturpolitik ska garantera en demokratiskt likvärdig fördelning av resurser över landet och alla invånares tillgång till kulturverksamhet. Kulturskolan ska få lagmässigt stöd och bibliotekslagen ska skärpas så att bibliotek även måste finnas på mindre orter, i stadsdelar där behovet är särskilt stort samt genom bokbussar i glesbygd, och bedriva uppsökande verksamhet.

Bekämpa mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor är ett strukturellt samhällsproblem. Den insikten måste prägla samhällslivets olika områden, som utbildningsväsende, stadsplanering och rättssystem, och leda till konkreta åtgärder. Det våld som också hbtq-personer utsätts för grundas i samma patriarkala maktstrukturer. Mäns våld mot kvinnor är det yt-

tersta uttrycket för ett patriarkalt samhälle och ingenting som enkelt kan avhjälpas via lagstiftning. Men det gör inte lagstiftningen oviktig. Vänsterpartiet vill se en lag som innebär krav på samtycke för sex och ett oakttsamhetsrekvisit i våldtäktslagstiftningen. Vi står bakom och försvarar lagen som förbjuder köp av sexuella tjänster och lagen om kvinnofridskränkning. Lagen ska även gälla vid sexköp utanför Sveriges gränser. För att lagstiftningen ska ha effekt, behöver hela rättskedjan fungera från anmälan till åtal och domslut. Att utse ett målsägarbiträde för kvinnan ska vara norm i rättsprocessen. Alla kvinnor ska ha samma skydd och rättigheter, även kvinnor som har kommit till Sverige och väntar på uppehållstillstånd. Tidsgränserna som idag finns ska tas bort. Polisen behöver utbildas och ges resurser för att göra bättre förundersökningar när det gäller sexualbrott, brott mot hbtq-personer och kvinnofridsbrott.

Vi vet att det mesta våldet mot kvinnor sker i hemmet. Sedan 1970-talet har den i huvudsak ideella kvinno- och tjejjourrörelsen tagit ett huvudansvar för att hantera skadeverkningarna som följer av mäns våld mot kvinnor, och rörelsen har bedrivit ett viktigt politiskt opinionsarbete. Vi ser kvinno- och tjejjourrörelsen som en unik aktör som det är viktigt att staten och kommunerna samarbetar med, lär av och stärker genom säkrade, långsiktiga och tillräckliga resurser. Vi värnar kvinno- och tjejjourernas självständighet. Den får inte inskränkas genom till exempel statliga regleringar eller bidragssystem som innebär att jourerna inte själva får prioritera sin verksamhet. Samtidigt ser vi ett problem i att samhället alltför länge förlitat sig på ideella krafterns insatser när det gäller att motverka och hantera mäns våld mot kvinnor.

Kommunernas kvinnofridsarbete behöver utvecklas, bland annat genom fungerande rutiner för kvinnofridsarbete och genom att alla yrkesgrupper som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor har utbildning i vad mäns våld mot kvinnor innebär.

Kvinnofridsarbetet måste bygga på kunskap om hur våldet drabbar olika kvinnor olika, och hur skillnader i levnadsomständigheter kan försvåra för många kvinnor att söka stöd för att ta sig ur en våldssituation. Samhället behöver också garantera att alla kvinnor oberoende av kommun har likvärdig tillgång till en kvinnojour där de kan söka råd, få stöd eller få plats i ett skyddat boende. Skolans sex- och samlevnadsundervisning behöver kvalitetssäkras så att den fungerar förebyggande mot sexualbrott och kränkningar. Sexuella trakasserier i skolan

och på arbetsplatser måste motarbetas. I skolan ska tjejer få möjlighet att träna feministiskt självförsvar.

Mäns våld mot kvinnor leder till att många kvinnor känner oro och obehag inför att vistas i offentliga miljöer, särskilt på kvällar och nätter. Det är ett politiskt och demokratiskt problem som alltför länge varit osynliggjort. Med feministisk stadsplanering, som bland annat innebär att identifiera och åtgärda otrygga stråk och platser, kan problemen minska och kvinnors frihet öka.

Det genusbaserade våldet skär igenom alla samhällsskikt. Det bygger på djupt liggande patriarkala föreställningar om mäns makt över och rätt till kvinnors kroppar och sexualitet. Det är föreställningar som fortfarande – trots att den feministiska rörelsen åstadkommit stora framsteg – genomsyrar vårt samhälle. Vi ser därför att mäns våld mot kvinnor måste förstås som en del i den ojämställdhet som präglar det svenska samhället, och att bekämpandet av detta samhällsproblem går hand i hand med att stärka kvinnors ställning på samhällets samtliga områden.

Heteronormen innebär inte bara ett osynliggörande och utanförskap som skapar och befäster fördomar utan är också en del i könsmakt-sordningen. Därför är kampen för homosexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter och arbetet mot genusbaserat våld en självklar del i Vänsterpartiets feministiska kamp.

Bygg bostäder och boendemiljöer för mångfald, jämställdhet och gemenskap!

De senaste decenniernas nedrustning av den sociala bostadspolitiken har visat att marknaden inte kan förse alla med en god bostad till överkomlig kostnad. Samhället måste återta initiativet och återupprätta det demokratiska inflytandet över och ansvaret för bostadsförsörjningen. Det behövs statligt generellt finansieringsstöd och byggande, förnyelse och förvaltning utan vinstsyfte. Den selektiva förmögenhetsöverföringen från gemensamt till privat genom utförsäljning av allmännyttan till bostadsrätter måste stoppas. Hyresrätten med stärkt boendeinflytande och delaktighet ska främjas och kooperativa bostadsformer utan vinstsyfte ges möjlighet att utvecklas. Samhällsplanering, byggande och upprustning ska inriktas på mångsidig användning och behoven hos olika människor.

En långsiktigt hållbar miljö ska skapas genom hushållande med resurser och energisnålt byggande. Idag står vi i starten av en historisk omdaning av våra tätorts- och stadsmiljöer i och med att miljonprogrammets bostäder och fastigheter ska renoveras. Miljonprogramrens renoveringarna innebär en chans att lyfta hela områden och stadsdelar till en god, modern boendestandard, kombinerat med kraftiga energieffektiviseringar som är till gagn för både miljö och hyresgäster, samtidigt som det innebär att många nya arbetstillfällen skapas. Detta kräver dock ett politiskt och samhälleligt ansvarstagande genom statliga stöd till renoveringarna. Genom en blandning av hustyper, lägenhetsstorlekar och upplåtelseformer ska alla miljöer främja jämställdhet och gemenskap och motverka segregation, slutenhet och kategoriboende. Områden och stadsdelar ska byggas mer kompletta med service och arbetsplatser så att stadens alltmer hierarkiska uppbyggnad motverkas. Till detta hör också att bostads- och samhällsbyggnaden möjliggör för medborgarna att ha tillgång till gratis offentliga mötesplatser, både utomhus och inomhus. Kollektivtrafiken och utbudet av samhällsservice ska vara tillgängligt för alla och utformas så att bilberoendet minskar. Den lokala och regionala kollektivtrafiken ska vara fullt ut skattefinansierad och gratis för brukaren.

Hotet från högerpopulism, rasism och nyfascism

Högerpopulistiska och nyfascistiska partier och strömningar har förändrat det politiska landskapet i vår del av världen. Att försöka vinna bredare stöd genom att peka ut utsatta minoriteter och profitera på människors oro för vad förändring kan betyda har alltid varit en del av högerens retoriska och politiska verktygslåda. En situation där missnöje med växande klyftor och en utbredd legitimitetskris för de demokratiska institutionerna tar sig uttryck i reaktionära organisationer och partier, särskilt med rasism och främlingsfientlighet som röd tråd, och utgör en särskild och dramatisk fara för alla progressiva krafter. Arbetet mot rasism och fascism kräver politisk bredd och folklig förankring. Vänsterpartiet eftersträvar att vara en pådrivande del av en bred antirasistisk och antifascistisk rörelse tillsammans med folk rörelser som kvinnorrörelsen, fackföreningar och andra progressiva krafter.

Vår strategiska målsättning är att marginalisera såväl rasistiska krafter som rasistiska föreställningar. Därför är antirasistisk organisering och

kamp mot normaliseringen av rasism centrala delar av vår strategi. Den bästa försäkringen mot att rasistiska krafter flyttar fram sina positioner är att bygga samhällen som håller ihop, där rätten till arbete, bostad och välfärd garanteras alla. Rasistiska krafter försöker att måla upp skiljelinjer i samhället kopplade till kultur och etnicitet.

För att effektivt mota tillbaka normalisering av rasistisk politik har vänstern en viktig roll i att istället lyfta fram motsättningar kring ekonomiska intressen. Att mobilisera kring orättvisor rörande klass och kön är därför också en viktig antirasistisk uppgift för Vänsterpartiet. Vid sidan av detta krävs konkreta reformer som attackerar den strukturella rasismen. Generella åtgärder mot arbetslöshet, bostadsbrist och ojämlikhet är tillsammans med exempelvis åtgärder mot bostadssegregationen och diskriminering på arbetsmarknaden viktiga inslag i en strategi för att bekämpa den strukturella rasismen. I vårt arbete för rättvisa och solidaritet innebär detta också att välfärdstjänster såväl som rättsväsendet måste organiseras på ett sådant sätt att de inte reproducerar den strukturella rasismen i deras konkreta verksamhet. Frågor om representation i samhället är viktiga för att bryta rasistiska föreställningar och exkluderande normer.

Ett utbildningssystem för kunskap och medborgerligt inflytande

Det svenska skolsystemet är i kris. Fallande kunskapsnivåer i internationell jämförelse och en växande grupp som inte klarar en grundläggande utbildning utgör ett svek mot hundratusentals människor och ett tydligt långsiktigt hot mot det svenska välfärdssamhället. Det behövs en uppgörelse med kommersialisering, segregation och ogenomtänkt decentralisering av skolsystemet. Strävan efter likvärdighet i skolan är både en avgörande demokratisk princip och en konkret förutsättning för god kunskapsförmedling. För att kunna vända utvecklingen måste den fria etableringsrätten för privata skolor upphöra och skolan avkommersialiseras. Skolans kommunalisering har inte skapat, men bidragit till att fördjupa problemen. Därför bör huvudmannaskapet för skolan återgå till staten. Skolpengssystemet behöver ersättas med en fördelningsmodell som leder till att mer av resurserna riktas dit behoven är som störst.

Skolans organisering och läroplanernas inriktning utgör på en övergripande nivå ett uttryck för samhällsliga värderingar och politiska viljeinriktningar. Men det är viktigt att skolpolitik och pedagogik har stöd i fakta och en levande vetenskaplig diskussion. Den på många sätt artificiella motsättning mellan faktakunskaper och analytisk helhetsförståelse som har präglat många politiska debatter om skolan, behöver träda tillbaka till förmån för en helhetssyn på lärande och kunskap. Lärarkårens roll som yrkeskunniga kunskapsförmedlare behöver värnas. Det kräver en styrning av skolan som är tydlig på läroplans- och resursfördelningsnivå, medan de byråkratiska kontrollregimer som kringskär lärarnas autonomi som pedagoger aktivt behöver motas tillbaka.

Möjligheten att i vuxen ålder kunna vidareutbilda eller omskola sig har stor betydelse både för den enskilda och för samhället i stort. Med möjlighet till utbildning blir man mindre utbytbar och får en starkare ställning gentemot. Ett väl utbyggt utbildningssystem behövs för att hantera strukturomvandlingar och för matchningen på arbetsmarknaden. För Vänsterpartiet är högskoleutbildning viktig för såväl allmän bildning och kritiskt tänkande som för utvecklandet av samhället i ett alltmer komplicerat arbetsliv. Därför ska all högre utbildning i Sverige vara avgiftsfri. Vänsterpartiet motsätter sig också alla försök att privatisera universitet och högskolor.

Vänsterpartiet vill se en utökning av antalet platser inom såväl grundläggande och gymnasial vuxenutbildning, som folkhögskola, högskola och yrkeshögskola. Kvalitativa arbetsmarknadsutbildningar behöver också stärkas som del av Arbetsförmedlingens uppdrag. Den sociala snedrekryteringen till högskolan behöver brytas, bland annat genom en utökning av antalet lärosäten och utlokalisering av utbildningar till fler orter i landet. Studiemedlen ska höjas för att alla ska ha möjlighet att studera och för att ingen ska tvingas avbryta sina studier av privatekonomiska skäl.

Forskning utgör ett viktigt element i samhällets utveckling och i vår strategi för ett socialistiskt, feministiskt och antirasistiskt samhälle på ekologisk grund. Forskning behövs för att synliggöra och analysera förtryck och hot mot miljön, liksom för att generera kunskap för innovationer och reformer. Forskning utgör en del av den samhällsliga infrastrukturen och behöver växa i omfång. Vänsterpartiet försvarar den fria grundforskningen. Vi ser också behov av en kompletterande forskning baserad på skilda samhällsbehov.

Alla länders rätt till demokratisering och utveckling

Vänsterns grundläggande politiska målsättningar – att demokratisera samhället och skapa en värld baserad på jämlikhet, jämställdhet, solidaritet och ekologisk hållbarhet – utmanar rådande maktförhållanden i världen. Nationella framsteg måste kompletteras med byggandet av en solidarisk internationell ordning för att bli varaktiga. Vi har därför både kortsiktiga och långsiktiga intressen av att ha en löpande och aktiv diskussion med vänstern i andra delar av världen för att motverka svenskt deltagande i imperialistisk maktpolitik och för att ta aktiv ställning till hur vi i Sverige mest strategiskt kan stödja vänstern och en progressiv utveckling i andra länder.

Det internationella arbetet måste ständigt verka för alla länders rätt till demokratisering, och till medel som gör att de kan uppnå konkret social och ekonomisk utveckling. Såväl på lokal och nationell som regional och global nivå behöver makt föras över från transnationella oligopol och politiska och byråkratiska eliter till demokratiskt kontrollerade system. Det finns ett stort behov av internationella politiska och ekonomiska samarbeten med social och ekologisk inriktning. Idag saknas dock starka och demokratiskt förankrade internationella organ för detta. Då kan det mest effektiva vara att först nationalisera den ekonomiska och politiska makt som nu ligger utan demokratisk kontroll – en strategi som visat sig framgångsrik i Latinamerika. Vissa länder och regioner i Syd och Öst har i viss utsträckning lyckats motverka Nords globala maktmonopol genom att bygga upp mer självständiga ekonomier och statsapparater.

Detta är en förutsättning för att en jämlik global ordning ska kunna växa fram, och Vänsterpartiet verkar för att Sverige ska understödja denna utveckling. Men lika lite som Nord har rätt att i eget intresse tvinga igenom sin politik med våld och påtryckningar på Syd och Öst, har eliter i något land rätt att förtycka sina egna befolkningar i namn av ekonomisk utveckling. Vi stödjer uppbyggnaden av en mer demokratisk världsordning där fattiga och små länder och befolkningar ska ha rätt och möjlighet att hävda sina intressen mot såväl nya som gamla stormakter. Vi stödjer alltid demokratisering som växer underifrån och vi ser demokratisk, social och ekonomisk utveckling som förutsättningar för varandra.

Vänsterpartiet verkar för att bryta upp dagens USA-dominerade, militariserade och finansialiserade globala maktordning och strävar

istället mot en multipolär värld där länder och regioner har både rätt och möjlighet att jämlikt utveckla och kontrollera sin produktion, sina finansiella flöden och sina naturresurser. Vi verkar för en demokratisering av alla samhällen, vilket inkluderar omfattande sociala rättigheter. Kvinnors rätt till arbete, självbestämmande och sexuell och reproduktiv hälsa, fackliga rättigheter, rättigheter för informella arbetare, bönder, etniska minoriteter, hbtq-personer och barn, liksom andra sociala rättigheter, är förutsättningar både för en verklig demokratisk utveckling och för en socialt hållbar och mer rationell ekonomisk och ekologisk världsordning.

Därför ska inte bara fattiga länder ha rätt att skydda och kontrollera sin produktion och ekonomi så att den kan utvecklas, utan även rikare länder ska ha rätt att skydda sig mot underbuds- och miljöskadlig konkurrens. Nord behöver dock under överskådlig tid föra över teknik och resurser till Syd och Öst för att kompensera den långa tid när värdeöverföringarna har gått åt andra hållet och stelnat i djupt ojämlika ekonomiska, politiska och militära maktförhållanden. Sociala, demokratiska och ekologiska hänsyn ska gå före kapitalintressen. Inga länder eller regioner ska få ha sådan militär övermakt att de kan tvinga sig på andra. Politiska och militära konflikter mellan länder och regioner ska istället hanteras på FN-nivå. FN ska i sin tur verka för nedrustning, tekniköverföring och bistånd från Nord till Syd och Öst för att bekämpa klimat- och miljöproblem, för att utjämna klyftor, för ekonomisk och social utveckling och för att stärka jämställdhet samt sociala och mänskliga rättigheter.

Demokratisera Europa

Ett Europa som slog in på en annan väg skulle kunna tvinga fram ett brott med dagens nyliberala, miljöförstörande och USA-ledda världsordning och istället bidra till att den ersätts med en mer jämlik, fredlig och socialt och ekologiskt hållbar sådan. Ett sådant Europa skulle kunna utveckla sin ekonomi och välfärd och gå före i den ekologiska omställningen och därmed bli både en förebild och solidarisk partner för andra länder i världen. Enskilda länder kan och måste föregå en sådan utveckling, vilket Vänsterpartiet verkar för i Sverige. Men för att utvecklingen ska kunna bestå behöver den vinna stöd i flera delar av Europa parallellt.

EU motverkar aktivt solidariska och demokratiska samarbeten och pressar istället fram social nedrustning inom Europa, respektive spända och exploaterande relationer mellan EU och Syd och Öst. Tydligast syns detta i hur EU-eliten driver på för växande klyftor mellan EU:s rikare områden och dess fattigare. Östra och delar av södra EU domineras idag nästan helt ekonomiskt av kapitalintressen från norra Västeuropa eller från övriga Nord, vilket försvårar framväxten av en socialt hållbar och konkurrenskraftig ekonomi där. Istället återskapas ständigt den sociala och ekonomiska ojämlikhet som leder till social dumping i hela EU och massiv emigration av fattiga och av underbetald arbetskraft till EU:s rikare delar. Samtidigt betalar den breda arbetarklassen i Västeuropa idag ett allt högre pris för den här politiken. Den underbudskonkurrens de transnationella företagen driver fram pressar ned löner och sociala villkor även i Västeuropa.

Eftersom stora delar av kapitalet idag är finansialiserat styrs investeringar mot finansiella tillgångar och annan spekulation istället för i samhällsnyttiga investeringar. Detta leder bland annat till en konstant hög arbetslöshet och undersysselsättning – tydligast i EU:s fattigaste länder, men även i Västeuropa och Sverige – som ytterligare disciplinerar såväl arbetskraften som vänstern på nationell nivå. Slutligen innebär den självsvältspolitik som EU ägnar sig åt att EU:s rika länder, istället för att höja löner och offentlig konsumtion och investera sina överskott samhällsnyttigt i den europeiska ekonomin, aktivt driver på för social åtstramning och lönedumpning inom EU.

Ska en progressiv europeisk utveckling bli möjlig måste EU:s nuvarande fördrag ersättas av andra samarbeten eller förändras i grunden. Vi kräver tillsammans med fackföreningsrörelsen ett socialt protokoll inom EU som i grundlag slår fast rätten att teckna nationella kollektivavtal. Möjligheterna att vinna folkligt stöd för ett sådant skifte är i vissa avseenden större än på mycket länge. Det kräver ett fullständigt brott med den europeiska politik som nu förs. Men eftersom både EU och Nato i grunden är byggda för att driva politiken åt höger måste strategier för att stärka vänstern i Europa inom över-skådlig framtid främst handla om att kringgå, förändra, komplettera och utträda ur EU:s strukturer, snarare än att tilldela EU mer makt i förhoppning att unionen ska kunna utgöra ett positivt redskap för förändring.

Vänsterpartiet driver kravet om ett svenskt utträde ur EU. Möjligheterna att lämna EMU ska formaliseras och hela europrojekt bör

överges eller göras om i grunden. Sverige ska förbli utanför EMU och ges ett undantag från eurosamarbetet och motarbeta centraliseringen av den ekonomiska politiken i EU. Överstatlig övervakning av medlemsstaternas budgetprocesser ska avvisas. Den fria rörligheten för kapital ska underordnas alla EU-länders rätt att värna en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling.

Vänsterpartiet

Box 12660, 112 93 Stockholm

08-654 08 20

info@vansterpartiet.se

www.vansterpartiet.se

